

lódik sokáig, talán élte végeig, mert a váltás-összeg oly nagy, hogy azt Bessenyei György nem képes kifizetni.

Bessenyei Györgynek az említettekén kívül még több gyermeke is volt. A család elágazását nem említi: csak *Mihályt* (e néven III-dik) említi ki, a ki az eszedi várbeli lakosság vezére volt s Báthory Gábor bizalmával díszkedtetett. *III. Mihály* fia közül *Boldizsárnak* emlékét maig is őrzi a berezeli templomban, melyet ő építtetett újjá, a harang felirata. Ennek fia, *V. Mihály*, a kegyes Lorántffy Szusánna fejedelemasszony udvarában főbejáró tisztséget visel s középpontja a szabócsi nemességek, mint azon megye alispánja. A Wesselényi-féle összeesküvésbe belekeveredvén, fej- és jószágvesztésre ítéltetik, s mint ilyen, a bujdosó magyarakhoz csatlakozik, s ott kiváló szerepet játszik. Kétszer megy a bujdosók ügyének gyámoltatása érdekében Konstantinápolyba, de mind a kétszer eredménytelenül. Aztán folyvást Teleki Mihály oldala mellett marad s Thököly Imre fölkelése sem tudja politikai érzelmeit megváltoztatni.

Ellenben fia, *Zsigmond*, híven szolgálta a híres kurucvezért s mint az eszedi és szatmári labanczok megfőkezője, nem kis sikerrel. Ez időben, mint kisvárdai kapitány, jelentékeny szerepet játszik. Kis Szeben védelmét is ő reá bizza Thököly. Ezután a kénytelen nyugalom napjai köszöntenek be hozzá, de a XVIII. század elején, 1703-ban, újra a közelet terén találjuk, mint első az azok között, a kik Rákóczi Ferenczhez csatlakoztak s már 1705 tavaszán a váradi vár körülzárással bízik meg, mint lovas ezredes kapitány. Bessenyei Zsigmondnak Károlyi Sándor generálishoz írt levelei élénk tanúságot tesznek arról, mily nagy küzdelembe került a mozgalomhoz csatlakozott magyarságot folyvást megtartani Rákóczi pártján. «Oly megoszott haddal vagyok, — írja egyik levelében Károlyihoz, — hogy Istenemet hívom bizonyosságul: valamely ereje érkezővén a váradi labancznak, meg nem állhatunk.» Serege nagy szükségét szenved élelmelés dolgában. 1705. nov. végén írott levelében panaszkodik Károlyinak: «Irhatom Nagyságodnak alázatosan: sárga tökkel ál az hadam, könnyebben szenvednek, ha idegen országban volnánk.» Később pedig ezt írja: «Mi itt az orosz provízió miatt (kivált az militia) kedvünkre koplalunk, ők Uram... ezerm nyomorogtatást orvoslani méltóztatassék Nagyságod, mivel egész bizodalom Istent után Nagyságodban vagyok», stb. Így hát alig csudálkozhatunk rajta, ha nem tudott győzelmet venni a labanczokon. A hogy tőle telt: «hűséggel, önzetlenül, öreg és beteges volta dacára teljes odaadással szolgálta végig a szabadságharcz ügyét», írja Széll Farkas.

Ha Zsigmond katonai szerepléséhez fényes fegyvertények nem fűződnek is: de unokáinak, kivált Györgynek, Sándornak és Boldizsárnak közéletében sokszor megfordulhatott e nem dísztelen pálya, a melyet Rákóczi és Károlyi egyaránt becsülettel megfutottnak tekinthettek. Fiának, szintén Zsigmondnak, a ki alatt a Bessenyei-család már sokat vesztett hírből és vagyonosságából, tíz gyermeke volt: két leány és nyolcz fiú. Mint tudva van: *Mihály*, *Zsigmond* és *István* atyjuk mellett a gazdálkodásban segédkeztek: ellenben *Boldizsár*, *Sándor* és *György* a magyar testőrségbe léptek. Valamennyi közt legnevezetesebb *György*, a philosoph-költő, a ki, — hogy Beöthy Zsolt szép szavait idézzük — «nemzeti fejlődésünknek az ő korától maig követett célját kitűzte: legyünk minél inkább európaiak s minél magyarabbak. A szem, mely százados tévelygés után először látta be, hogy a két tétel közt nincs ellenmondás, s az ajak, mely összegegyezéseket meg is tudta magyarázni, a gondviselés ajándéka volt nemzetünknek.»

Bessenyei György pályája és hatása, azok az eszmék, a melyekért életét áldozta, sokkal nevezetesebbek, de ismeretesebbek is, hogy sem azokat itt bővebben fejtegetnünk kellene. De néhány nevezetes adatot, a melyet a Széll Farkas könyve először derít föl, lehetetlen hallgatással mellőznünk. Így például most már egészen bizonyossá vehetjük, hogy Bessenyei György 1747-ben született s 1765-ben lépett a testőrezredbe, mikor már két bátyja, Boldizsár, a ki «szinte három mázsát nyomó nehézsége miatt nem lehetett lóval gyalogni», és Sándor, a ki Milont először fordította magyarra, — már testőrök voltak. Szintén csak most tudjuk azt is, hogy György nem Abauj, hanem Szabolcs megye ajánlatára véteték

BESSENYEI GYÖRGY SZÜLŐHÁZA BERCZELEN.

A BERCZELI REF. TEMPLOM.

föl a testőrezredbe. Tehát Szabolcs megyéé az érdem, hogy Bessenyei György magasabb látkört nyerhetett Bécsben s hogy szunnyadó géniusza munkára hevülhetett a világváros Bécs zaja, vigalmai, idegen műveltsége között. Nem önmagától kapta György ez ösztönt. Bátyjai, főképp az itthon maradt Mihály, nem csekély hatással lehettek reá, hogy a család hajdani hírnevét újra fölemelni törekedjék.

Bessenyei György szülőháza még most is áll Bereczelen úgy, a mint azt képünk ábrázolja. E ház falai közt töltötte György gyermekéje, sőt ifjúsága éveit is jó részben. «Még akkor szülei, mint Széll Farkas írja, — meglehetősen jólétnek örvendettek; gazdasági tisztelte, hajdúkat tartottak, szakács látta el az uri szék alkalmával rendszerint egybegyűlt vendégek asztalát, kik azonkívül is sürün keresték föl a hagyományosan vendégszerető udvarházat.» Sokat hallhatott e ház falai közt azokról a mozgalmakról, a melyekben ősei, nagytatyja és szepapja részt vettek, s a nemesség törekvéseiről, hogy az alkotmányt maguk körül mennél jobban körülbástyázzák s bizonyára nem is volt ő mégsem oly parlagias műveltségű ifjú, mint a hogy nemelyek feltüntetni igyekeztek. A magyar nemesség sereglőiről folyt viták, eszmecsere, korán megkaphatták fogékony lelkét s abban, hogy ő egy új világ izgalmainak közepette kitűzte a magyarság regenerációjának zászlaját, része van a szülői háznak s azoknak az emlékeknek, a melyek folyvást előtte lebegtek a multból, a melyet később tanulmányozott is, művelt is. Mikor az ösök vitézi cselekedeteinek tiszteletére buzdit: bizonyára eszébe forogtak a Bessenyeiek közül például István, a miriszlói hős, László, a Trencsennél elesett vitéz, a bujdosó Mihály, a tömlőczben sinlődő Boldizsár és a szigorú jellemű Zsigmond, a kik mind oly közel voltak szívéhez. Feltételek szerettel csüngött családja multján, s mikor az ősi ház anyagi viszonyai megrendültek: úgy érzi, mintha egymaga volna hivatva azt helyreállítani. A mellett, hogy a nyugati eszmék élenken munkáltak lelkében: törekvése családja jólétének fölemelésére fordítá és semmit sem féltál annyira, mint azt, hogy a régi vagyonosság mindinkább apadóban volt.

Nem hasonlított-e össze mind Bécsben, mind pusztakovácsi remeteségében saját családja multját nemzetünkével, s nem látta-e a jövőt kétesnek mindannyiszor, valahányszor a magyarság elmaradottsága s az európai polgárosság közti roppant távolság foglalkoztatá gondolkodó, melázó lelkét, mely annyira érezte, tudta s hirdette e távolság lealázó voltát? Vajon a benne lakozó hatalmas tehetség megnyilatkozásai közé nem vegyültek-e komor aggodalmak önléltét, önéltét s családja jövőjét illetőleg? Bizonyára százszor és százszor megzavarták e gondolatok éjjeli álmát, nappalai örömet, de bizott és munkálkodott. S még akkor is, mikor már szomorúan le kelle mondania a reményről,

hogy eszméi legalább életében a nemzet színe elé kerüljenek, még akkor is buzgóan írta műveit egymásután, mintha csak egymagának kellett volna nemzetünk irodalmának becsületét s a külföldi irodalmakkal való kapcsolatát megmentenie és fentartania.

Valóban Bessenyei György élete a sors változóságának szomorú példája. A zajos bécsi napok után, a melyekben ifjú lelke a vigalmak zaja s a tanulás és önképzés fárasztó munkája közt oszlott meg, mind komorabbak és sötétebbek következtek. Pusztakovácsi elhagyott vidéke s a régi császári város közti óriási ellentét azonban csak annál inkább ösztönözte az emberiség feladatainak vizsgálatára, a melyben Bessenyei annyiszor gyakorolta philosoph szellemét. «*A természet világa, vagy a józan okosság*» című munkája, melyben a lelkiismereti szabadság új felfogásban jelenik meg, remete életének leghívebb kifejezője s egyszerűsággal legfellebbezhetőbb apolt gondja volt. «A bölcs sohasem hitt úgy, mint a tudatlan» — mondja egyik sorában ez üldözött műnek s mintegy életével pecsételi meg e mondatát. Évekig küzd a szűkebb felfogások ellen, hogy e művét köztegye. S mi volt eredménye mind ennek? Az, hogy 1804-ik évi októberben a kancellária a veszedelmes elvekkel teljes kéziratot nemcsak a sajtó alá bocsátástól tiltja el, hanem szerzőjét a bihari alispán által éber szemekkel tartatni parancsolja. Ki kereste volna fel őt innenlő kezdve remeteségében, az akkori elalált közszellemi állapotok között? Ki látogatta volna meg az oly veszedelmes embert, a ki «hamis tanokat» mert és akart terjeszteni egyházról, vallásról, állampártól s az ember egész erkölcsi értékéről?...

De mégis volt egy derék nő, bátyjának, Lászlónak Anna nevű leánya, a ki «megosztá vele a magánosságot és rokon lelkével rideg tanyáját barátságos tűzhelyre varázsolta.» E jó nő egészen áttértette nagybátyja eszméit, életét, elvonultságát. Valóban meghatározó lehetett, mikor e két rokonlélek, mindkettőt lemondva a világról, együtt melázott, elmélkedett a hiú reménység csalékony álmairól, együtt érezte, hitte a lélek örökkévalóságát, s mikor szívük csordultig telt érzessel, mind a ketten lánthoz nyultak, hogy enyhülést, vigaszt merítsenek azokból a hangokból, melyeket a nem ékesen és hangzatosan, de annál igazabban szóló hűrokból kicsaltak.

Lettem, vagyok, mulok; ismét leszek, de mi? Nem tudom, búsulok, nem vigasztal semmi...

Ily gondolatokkal vívódik e nő, s ki nem látja át azt a rokonkapcsolatot, mely Bessenyei György szellemi világa és e nő között lehetett?

Hidd, reméld, hogy vagyon örökkévalóság. Melyben uralkodik a legfőbb Valóság —

mondja a költőnő lelki küzdelmeinek mintegy végeredményeképp. Mintha csak philosoph-költő nagybátyját hallanók, a ki e gondolatokkal annyit tépelődött.

A ki Széll Farkasnak ez egészen új adatait olvassa s maga elé képeli Bessenyei Györgyöt, a ki Kazinczy egy szép Meleagarhoz hasonlított; a ki megfigyeli nemes arcvonásait úgy, mint itt közlött képeről visszatükröződnek; a ki hosszasan vizsgálja méla s mégis tüzes szemét, széles ívű szemöldökeit, hatalmas mellét s a test minden formáival ékeskedő egész lényét az ekkor nem sokkal több, mint husz éves ifjunak: könnyen arra a meggyőződésre juthat, hogy Bessenyei György összpontosította magában régi törzsköcs családja minden kiváló szellemi és testi tulajdonságait. Egy még életre való, hatalmas faj nagyráhatottságának mintegy képviselője áll előttünk, a ki a besülyedt mult romjain egy új világ szellemi átalakulását tervezi, hirdeti s bizik sikereiben.

Irodalmunk újabbkori vezérének egész nemzetsége, családjának összes viszontagsága nagyon megérdemlé azt a fáradságos munkát, melyet Széll Farkas reá fordított, s melylyel tapintatosan deríté föl irodalmunk történetének néhány homályos vagy téves adatát. Az ily munka, — meg vagyunk győződve, — a régi mult iránt érdeklődőknek csak elismerésével s méltánylatával találkozhatik.

DR. VÁCZY JÁNOS

IDŐ!

Idő! te vén banya,
Ne érintsd szívemet,
Sebnek — mi rajt sajog —
Hegedni nem lehet.

Flastrom — mit rá ragaszt
Sovány csontos kezéd —
Csak karczolat, de mély
Sebet be nem hegeszt. —
Gyakran nem is tudod,
Mit, és miért csinálsz...
Kuruzsló vagy te csak...
És semmi, semmi más!

Ne érintsd szívemet
Idő! te vén banya!
Nézd, ott jön a halál!
Szívek bölcs orvosa.

DÜMÉNY JÓZSEF.

AZ ELVESZTETT FELESEG.

Vig elbeszélés.

Írta: KACZIÁNY GÉZA.

(Folytatás.)

Kezdetét vette az ebéd, mely becsületére vált volna bármelyik alföldi jó magyar gazdasszony konyhájának. Jó hangulatban is folyt le, mihen nem kis része volt a háziur kitűnő «ménesi»-jének, a mitől úgy megered a nyelv.

— Marcsi bácsi — szólalt meg egy eleven, csintalan, fiatal gazdasági irnok, egyike azoknak a nagyreményű gazdasági irnokoknak, kikről oly szívesen ábrándozik sok fiatal leány. — Hallotta már, mi történt minap egyik pácziensével?

— Melyikkel, öcsém?

— Hát a kis jegyzővel. Felakasztotta magát.

— Biz azt elég hibásan cselekedte volna, de hát csak nem beszélz komolyan?

— De igen, aztán azt mondja, hogy Marcsi bácsi rendelte úgy.

— Én rendeltém úgy? Én, hogy felakaszta magát? Az az ember megbolondult!...

— Én biztosan tudom az egész esetet, mert a feleségétől hallottam elbeszélni, a ki leszedte a kilincsről. Elmondta, hogy férje folyvást betegeskedik, mindent megpróbált már, de semmi se használt, örökké a gyomrával vesződik. A multkor egy reggel egyedül volt benn a konyha mellett szobában; feleségének a konyhában volt valami dolga; egyszerre csak kiabálást hall belülről s úgy tetszik neki, mintha férje az ő nevét kiáltaná. Szalad az ajtóhoz, az zárva van, férje folyton utána kiált. Szerencsére a jegyző szobájához másik ajtó is vezet az előszobából, ehhez szalad, ez nem volt bezárva. Berohanva rémülve

látja férjét az ajtó kilincsen lógni, melyre derekánál fogva szorosan rá volt csavargózva.

— Hát a derekánál fogva akarta magát felakasztani? miért nem a torkára kötötte a zsinort, ha már meg akart fúlni a szerencsétlen?

— Dehogy akart, de hadd mondok tovább. Felesége mindjárt tudta, mi történt. Őda ugrott, hogy legombolyítsa a félajultat. Marcsi bácsi «Priesnitz-bíndnit» ajánlott neki, el is látta jó tanácsosul, hogy kösse fel, hogy a derekára egyik végén levő köteleket akaszsa a kilincsre, míg a másik végét csavarja dereka körül és szorosan csavargózzék bele. De arra nem gondolt, hogy oly vesztettül magasan van az ajtó és hogy a szegény jegyző oly kicsiny emberke.

— No már sok ostoba emberrel volt dolgom harmincz évi praxisom alatt. Volt olyan pácziens is, a ki megette a számára rendelt gyógyszer receptjét s másnap, mikor elmentem hozzá, panaszkodott, hogy nem használt, a mit írtam. De ez szegény buta paraszt ember volt. De hogy valaki Priesnitz-bíndnival felkösse magát, ezt most hallom először, — boszankodék a doktor, míg a társaság sokáig harsányan kacagott a jegyző esetén.

A délután is vigan telt el. A férfiak még nagyobb tüzzel fogtak a tarokkozásba és kalabriaszba, közben vadászkalándjaikkal mulattatva egymást. Az asszonyok is csak most voltak igazán elemőkben, mikor a fiatalság zongoraszó mellett tánczra kerekedett, hogy a boldog emlékü farsangolt tánczcal vegyen búcsút. Még Luiz nénit is beugratták, s mikor a doktor benézett: nem kászolódik-e felesége, ott látta lejteti elhízott életpárját egy ügyes fiatal ember karján. Természetesen tudta, hogy feleségét juxból ugratták be.

Télen korán sötétedik. Bármilyen jól érezték is magukat a tisztartóók vendégei, mégis készülődniök kellett, ha elkéni nem akartak. Elsők voltak a doktorék, a kik távoztak, hiába volt a szíves marasztás, kérés, a doktor nem szeretett éjjelre elmaradni, maga ment kiadni a parancsot Andrásnak, hogy gyorsan fogjon be, nehogy valamikép a lovak sörényét kezdje fonogatni. Az öreg kocsis szót fogadott és csakhamar előállott a szán. Kezdetét vette a felöltözés, búcsuzás, ölelések, csókok. Végre felültek s elhelyezkedtek. Még egy sereg pótbúcsuzás, izenetek, tiszteletek. A tisztartó megkérdezte a vén eselédőt, meg volt-e elégedve az ellátással, nem volt-e fogyatozása valamiben neki vagy a lovainak?

— Köszönöm kérdését, jól volt minden, kérem alássan. Voltam én már czudarabb helyeken is! Ezzel kalapját megemelve nagyot csördített ostarával, s röpült a két ló. András nem láthatta, mily derültséget idézett elő naiv felelete az urak közt. Pedig ő csupán teljes megelégedését akarta kifejezni.

Csakhamar leszállott az alkony. Szerencsére holdvilág volt, s a hó is világított.

Aztán András ügyes kocsis volt, a kivel még soha sem történt szerencsétlenség. Nem félhetek. Egy ideig beszélgettek a doktorék, de a szabad levegő ellankasztotta a zajos nap által kifárasztott öregeket, de még inkább álmosá tette őket a «ménesi» élvezete. Nemsokára elszunnyadtak. Csúpan András szólott néha, csendesítve a tüzes állatokat, aztán ő is mindegyre csendesebb lett. Nem csoda, ha ő is szundikált a bakon.

Jó késő volt már, mire hazaértek. A nagy kapu tárva-nyitva állt, az ablakok ragyogtak az udvar felől. Panna várt rájuk a verandán. A mint a lovak csengését meghallotta, sietett lesegíteni az érkezőket. A doktor is fölébredt, mikor a szán a tornácz előtt megállva, a csengés-bongás némaságra vált, és nagyot sohajtott, a mint szeméit fölnyitva otthon találta magát.

— Jézus Mária! hát a tekintetes asszony ott

maradt, pedig azt mondta, hogy hazajön, még azt is megmondta, hogy milyen vacsorával várjam.

— Ugyan már hol maradt volna? — szólta a doktor, mialatt fejére huzott bundagallérjából kifelé igyekezett.

András is meglepetve nézett hátra és fölkiáltott:

— De biz uttarcson uccse nem hoztuk azt el, tekintetes uram!

A doktornak szeme-szája elállott, nem csoda hát, ha szóhoz nem jutott; felesége nem volt sehol. Pedig hisz ez lehetetlen, mert együtt ültek fel, még Karámsról kijövet váltottak is egy pár szót egymással. Ő aztán, mint máskor is, elaludt, s itthon ébredt fel. Egyébre nem emlékszik, mert az úton nem is történt semmi. Először az villant eszébe, hogy az úton valaki megtámadta őket, — de hisz erre csak föl kellett volna ébrednie. Aztán balesetre gondolt, de hát ez is képtelenség volt, mert ő neki semmi baja sem történt. Mindezeket a kocsisnak is kellett volna tudnia, de az se tudott az egészről semmit. Hát talán megállott valahol útközben a szán és felesége kiszállt, András pedig elfelejtkezve tovább hajtott? András azonban mennyre-földre esküdözött, hogy egy szempillantás nem sok, de addig sem állott útközben.

— Nem is állhattam volna meg, kérem alássan, mert a lovaim fáztak, a mint a meleg istállóból kijöttek, s úgy repültek, mint két kőlyök-sárkány. Én csak azt mondom, hogy ott maradt a...

— Kend meg tisztára megbolondult, hogy ilyet mondhat. Hisz csak eszemben járok, ha azt mondom, hogy együtt ültünk fel és még beszélgettünk is. Hanem most ne fogjon ki, menjen rögtön vissza, vágtsasson a hogy tud azon az úton, a melyiken jöttünk. Ha nem találja valahol a feleségemet, menjen a tisztartóókhoz és tudakozódjék ott, hátha visszament valahogy. Maga meg, Panna, ne jajgasson olyan kínosan, hanem induljon előre be!

— Jaj, de hogy nem jajgatok, mikor a tekintetes uram azt az áldott jó lelket, a lelkeim drága jó asszonyomat erre a léhító emberre akarja bízni, a ki... bűhű, bűhű, bűhű!!

András a díszes czimzére önkénytelenül is a hosszú ostarhoz nyúlt, melyet azonban, tekintettel Panna asszony szívéből jött ádáz bömbölésére, csak a nyugtalankodó rudas ló fülei közé csapott.

— Jaj, de hogy bízom én erre az emberre a lelkeim tekintetes asszonyomat, hisz ez az öreg apja üdvösségét is elvesztené, ha jól be van pálinkázva...

— Bepálinkázva! — mordult meg András a bakon s gubáját boszusan lötytentyé tulósó válára, — maga meg tán be van borozva, hogy ilyet beszélhet. Hisz csak a mit az ember a tulajdon szemével lát...

— Legyen elég a zsidóvásárból, — szólott közbe az eddig sóbálványként álló doktor, — tartsa kend feszesen azt a lovat, a mig beülök a szánkába s azzal istennek szent hírével menjünk vissza, a mig meg nem találjuk...

— Én megyek el érte a lelkeim drága jó asszonyomért, csak hadd kapom magamra a három téli nagy kendőmet, meg a vastagtalpú szőrczipőmet, meg a vattás parket-szoknyáimat, meg a nagy tuszlimat keresem elő és a fejemet kötöm be, aztán ebben a minutumban készen leszek vele...

— A biz' ítélet napján, — adta vissza a «bepálinkázásért» neheztelő András a tromfot, — aztán holnap délfelé indulhatnánk is, ha ez a szegény két csikó mindazt elbirná.

Panna asszony szerencsére nem hallotta ez ármányos megjegyzést, mert aligha hagyta volna

szó nélkül; a doktor azonban már ekkor derékig belemászott az irgalmatlan nagy lábzsákba s ép a helyét akarta kényelmesre kiültni.

— El ne tessék menni, az isten áldja meg, nálam nélkül, mert ha még életben lehet találni azt az áldott jó lelket, előkeritem én azt a föld alul is; hisz itt várja a jó meleg theája is, meg farsangi fánkot akart még ma süttetni, isten nyugasztalja meg, soha se is lesz többet olyan jó asszonyom... Bűhü, bűhü, bűhü!!

Panna asszony szapora bömbölés közben fordult be a konyhába s kezdte ott a Juczi szobalány álmos segédkezése mellett megdöbbenően változatos ruhatárából a fennebb emlegetett kendőket, szoknyákat, cipőt és tuszlit (muff) magára hajigálni, s mikorra már egy boglya-kemence karcúságát elérte, töle telhető gyorsasággal igyekezett a szánka felé, mely azonban, mikorra

A HALÁL NAPJA.

Jurjevskaja hercegnő emlékirataiból.

II.

A halottat semmi sem ébreszti föl többé. Ott nyugszik a sírboltban, ugyanazon a helyen, melyet saját maga számára ő maga kijelölt, még mielőtt a halálra még csak komolyan is gondolhatott volna. Legalább én úgy hittem, de most, mióta elvesztettem, sok minden jut eszembe, mi arra mutat, hogy a császár szomorú és meg nem érdemelt sorsát előre megérezte.

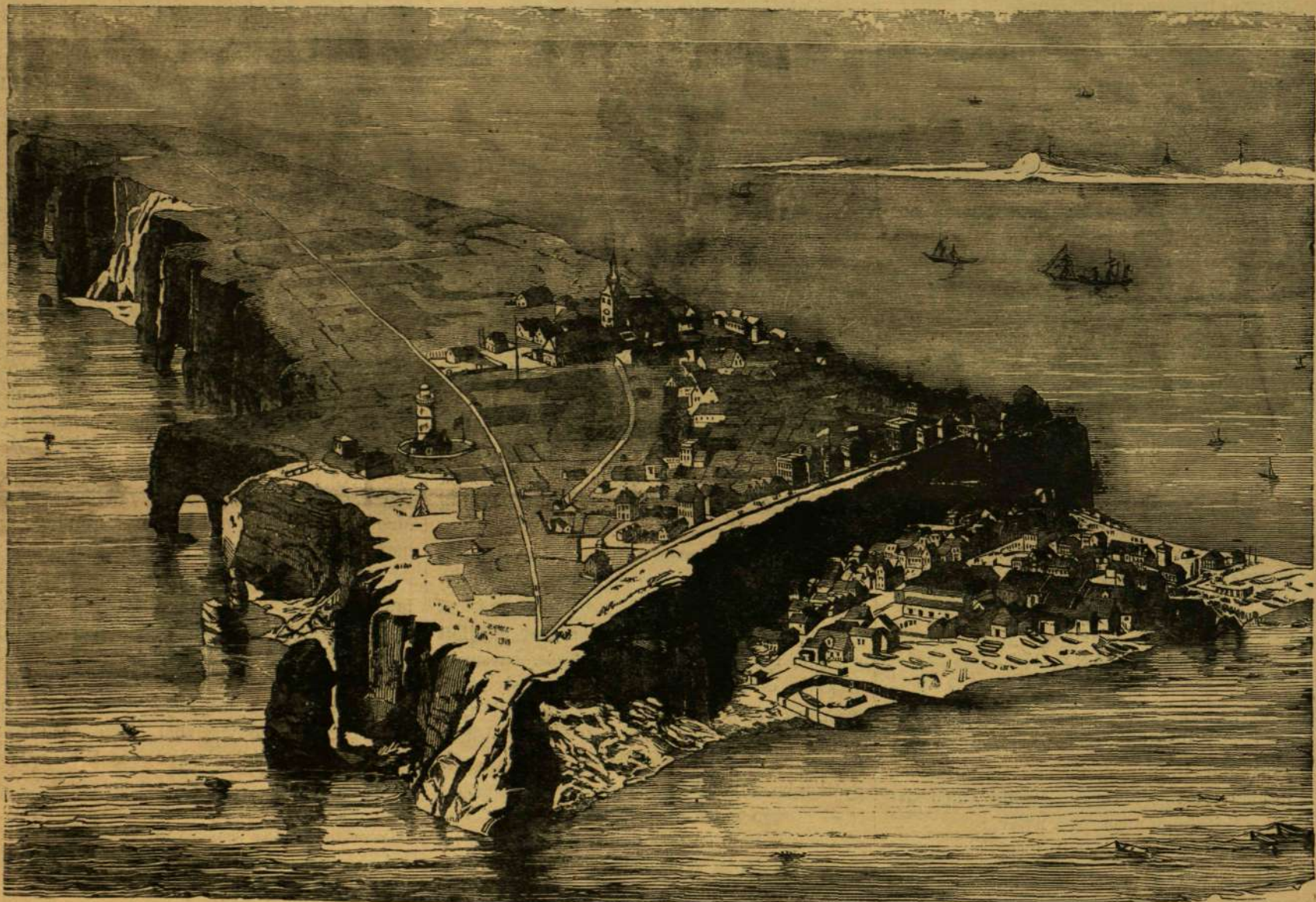
Mi oroszok valamennyien többé-kevésbé babonások vagyunk, s ez nézetem szerint onnan ered, hogy tán az egész birodalomban nincsen dajka, mely a gondjára bízott gyermekben a boszorkányok, bűvösök és hasonló nemű lények iránti hitet fel ne ébresztené. A császár képes volt legjobban tervezett utját felbeszakítani, ha valahol egy fekete kandurt látott, vagy ha például a mozdony zakatolása valami egyhangu

lehetetlen, mert a halálmadarak nem hiába jönnek valahová, sokkal jobb lenne, ha a császár menne el Krasznoje-Szelóból, ha pedig más-hová is elkisérnék a kuvikok, akkor oly baj van készülődésben, mely elől kitérni képesek alig leszünk.

Ilyesmit kellett hallanom, egy orosz főúrtól, kinek mellén a világ valamennyi fejedelmének nagykeresztjeit lehetett látni, ki Párisban nevelkedett, s a szent-pétervári akadémia alelnöke volt!

Rávettem a czárt, hogy Gacsinába menjen. Hiába kérdezte tőlem kéresem okát. Azt feleltem, hogy Gacsinában jobb szeretek lenni, és ez elég volt arra, hogy még aznap az egész udvar Krasznoje-Szelót elhagyva, csakugyan Gacsinába induljon.

Alig hogy lakosztályomban letelepedtem, az átellenben levő melegházak tetején ott ültek a kuvikok, mintha csak velünk egyidejűleg jöttek volna Gacsinába. Eszembe jutott, hogy a madarak egy bizonyos időben többnyire egyszerre

HELGOLAND SZIGETE. — MADÁRTÁVLABÓL FÖLVETT KÉP.

Panna téli alakja tetemesen megvastagodva megjelent a verandán, régen Karámos felé járt. Panna asszony kétségbeesve állott ott teljes téli pompájában, míg távoljáró szánka, melyről lemaradt, gúnyos csörgést küldött feléje a sűrű, hideg levegőn át.

Ezalatt doktor Torma elmerülve a kétség tengereiben, hogy vajon sikerül-e harmincz év óta zavartalanul birt drága kincsét újra feltalálni, mit sem látva, suhant tova, a kis híd mellett nagyot zötytyenve a kátyuban. Bánatában itt az út melletti hóban képezett köpczös «Krisztuskát» se vette észre, amely pedig a veszteség egyetlen kézzel fogható jele volt. De ha látta volna is, akkor se gondol vala egyébre, mint hogy gyerekek fektették egymást feszület alakban a hóba, vagy pedig egy lusta ökör hevert itt egy sort. Dehogyan gondolhatta volna el, hogy élete üdvösségét itt veszítette el. (Vége következik.)

dalt juttatott eszébe, melyet hallani nem akart.

Noha magam sem voltam ment az efféle dolgoktól, mégis parkodtam, hogy az a nélkül is ideges férfiában a babonáság érzékenységét elaltassam. Bár ne tettem volna soha; bár hallgattam volna mind azon különös, és csakugyan sajátosságos jelekre, melyek a nagy szerencsétlenséget megelőzték.

Két hónappal halála előtt a császár erős fejfájásokban szenvedvén, orvosainak rendeletére nem ment színházba, de még a katonai zenekarok sem játszhattak a szokásos őrési felvonulások alkalmával.

Krasznoje-Szelóban, hol aránylag még sokkal nagyobb a csend, mint a téli palotában, vagy az anitskovi néptelen termekben, egyszerre csak az épületek tetején számtalan kuvikot lehetett esténként látni, melyeknek kellemetlen egyformasíogatását, úgy hiszem, senki sem szereti. Mihelyt a madarakat észre vettem, Obolenski főudvarmestert arra kértem, hogy tekintettel a czár kedélyére, azok eltávolítását rendelné el. Az öreg herceg azonban szemembe mondta, hogy ez

kezdik meg vándorlásukat, s így valószínűleg amazok is utban vannak délfele. Brehm, a német tudós könyvét kerestem ki a császári könyvtárból, de mielőtt megkaphattam volna, nagy ámulatomra a császár a következő szavakkal lépett be hozzám: «Lássa; asszonyom, hiába tettük meg az utat Krasznoje-Szelóból ide, a halálmadarak is eljöttek velünk. Jól tudom, hogy ön e miatt nem akart Szelóban maradni. Valakit kísérnek a madarak, most csak az a kérdés, hogy kit? hiszen sokan vagyunk, ne gondolja, hogy gyöngéd figyelmük csakis reánk terjed ki.» stb.

Magam is tréfásan folytattam a beszédet, de azért jól láttam, hogy a császár búskomolyságának oka nem annyira a fejfájás, mint a most elmondott eset.

A berlini nagykövet majd minden hónapban eljött Szent-Pétervárra, vagy a hol épen a császár tartózkodott, és óráig tartó kihallgatások után, majd mindig az államtanácsot hívatta össze Goresakov hercege a császár parancsára. Azt hittem, hogy valami diplomáciai dolgok elintézése miatt történnek e szokatlan tanács-

kozások, s így nem kísértem figyelemmel azt sem, hogy a császár napokig nem hagyta el a palotát, míg csak a véletlen a titkot előttem el nem árulta.

Konstantin Konstantinovics nagyherceg Londonból visszatérve, hová az év elején a császár parancsára utazott, egy ízben szintén részt vett a nagy tanács ülésében, s onnan egyenesen Berlinbe sietett, a nélkül, hogy még csak hadsegégeit is magával vitte volna. A számára távirati uton megrendelt különvonaton csakis a nagykövet és ennek valamelyik titkárra foglaltak helyet. Az indóház előtt tolongó nép láttára azt hittem, hogy valami szerencsétlenség történt; nagy meglepetésemre azt kellett hallanom, hogy Konstantin nagyherceget bámulták az emberek, ki valahova elutazik. Miután az uralkodó-család valamely tagjának utrakelését nemcsak a palotában tudja mindenki, de azonkívül a napilapok is jelentik, én pedig sem az egyik, sem pedig a másik uton ilyesmiről egy szót sem hallottam, azon kérdést intéztem a császárhoz,

Még a téli palotában évek óta rendes lakással bíró különféle hivatalnokoknak is családjaikkal együtt másutt rendeltek helyet, csak hogy a be- és kijárók ellenőrzését jobban lehessen végrehajtani. Azon helyiségekben, hol előbb a naponként változó udvari méltóságok cselédsége szokott tartózkodni, katonaság tanyázott. A tisztek mindaddig nem hagyhatták el a palotát, míg csak osztályaik fel nem váltattak, és ha valamelyik közülük megbetegedett, ott került gyógykezelés alá, de a laktanyába vissza nem vitték.

Az udvari asztaltartás szükségleteit eddig a városból hozták katonai őrizet alatt a konyhamesteri hivatal raktáraiba. Egy darab idő óta, még a legcsekélyebb tárgyat is Gacsinából vagy Krasznoje-Szelóból kellett szállítani.

Mindezek dacára nem múlt nap, melyen néhány elfogatás ne történt volna a téli palotában.

Többnyire munkásokat kísérték a citadellába, és hogy ellenük alapos gyanúok, sőt bevégzett tények foroghattak kérdésben, az onnan

pással sem távolította el a gonosz terv végrehajtását.

Nincsen ember, kinek tulajdon életének biztonsága kevésbé érdekében lett volna, mint a császárnak. Ő a forradalmi párt tevékenységét csak azért kísérte figyelemmel, mivel azt hitte, hogy tán lehetséges leendő a baj elejét venni más módon. Külföldre akart utazni, nem mintha itthon életét feltette volna, hanem hogy távollétében a már régen elkészült alkotmány kihirdetésekor jelen ne legyen.

Mindezt Goresakovtól kezdve, az utolsó államtanácsosig, nyíltan vagy titokban ellenezték. Ők nem a czár vagy dinasztia fennállását, hanem tulajdon bőrüket féltették, melynek épen tartását a császár személyes jelenlétével takargatták. A katonai párt főemberei valamely európai háború kitörésében látták az egyedüli módot a szabadulásra, habár az utolsó török háború keserves vége arra taníthatta volna őket, hogy hiába ontott vér ismét vért kíván.

A család tagjai közt örökké fennálló viszályko-

HELGOLAND SZIGET NYUGATI PARTJA.

vajon mi lehetett a nagyherceg rögtöni elutazásának oka és célja.

A császár, ki különben nem igen titkolt előttem ilyesmit, azt felelte, hogy az ügy sokkal fontosabb, semhogy ezt velem közölhetné. «A hölgyek, — tévé hozzá szokásos mosolyával, — sokszor nem tudnak, vagy nem akarnak hallgatni!»

Mindezek dacára egyes szavaiból mégis kivettem, hogy Berlinből ép úgy, mint Londonból aggasztó jelentések érkeztek a rendőrminiszterhez, holmi gyanús emberek terveiről, kik évekkal ezelőtt Oroszországból eltávoztak, most a dinasztia ellen fondorkodnak és valószínűleg e célból készülnek Szent-Pétervárra.

Hogy itt nem közönséges intrigákról volt szó, azt már régen tudtam, mert hiszen a nihilisták nem titkolták szándékukat, sőt egyenesen meg is írták a császárnak, hogy most már többé várni nem fognak, de nem is akarnak. Magától értetődött tehát, hogy itt egészen más akcióról lehetett tartani.

A palota őrségeit megkettőztették, s éjjelenként számtalan őrjárat fordult meg körülötte.

tűnt ki, hogy közülük nagyon sokat kivégeztek. Az összeesküvés tehát már a császári lakosztályok közvetlen szomszédságában vagy ezek belsejében ütötte fel tanyáját.

Kétséget nem szenved, hogy mindezekről a császárt azonnal értesítették, mivel nem egyszer saját szememmel láttam, midőn az általa személyesen elrendelt intézkedésekről meggyőződött.

De a miként utóbb kitűnt, akkor már a legnagyobb óvatosság és elővigyázat sem hátráltatva volna el a katasztrófa kitörését.

Az egyetlen jó tanács, melyet a császár külföldről kapott, Lipót belga királytól eredt, ki nem holmi felszeg rendszabályok kibocsátásában, hanem a czár által tervezett szabadelvű alkotmány teljes kifejtésében találta a lappangó veszély elnyomásának egyedüli módját.

Minden, a mit Bécsből, Berlinből vagy Londonból javasoltak, legfeljebb a baj elodáztatására vezetett volna. Az ottani titkos rendőrség névszerint elmondotta az összeesküvők lakhelyét itthon, vagy a külföldön, nyomára vezette Muravievet a levelezések eredetére, de egy lé-

dás lehetetlenné tette a valamely nagybírszabásu elhatározás végrehajtására szükséges egyetértést, s e helyett a legundokabb haszonlesés és alacsony fondorkodások kerültek fölszínre, melyek azt mutatták, hogy mindenki csak tulajdon érdekét hajszolja, s azzal egyáltalán nem törődik, mi lehet e siralmas állapot vége.

December vége felé, két sajátkezűleg irt levél érkezett Berlinből a czár atyai barátjától, Vilmos német császártól. Tartalmuk mely benyomást tett a czárra, mert szokása ellenére környezete előtt kijelentette, hogy most már az egyetlen barát, kire számíthatott volna, töle végképen elfordult. A trónörökös harmadnapra Berlinbe készült, de nem ment el, mivel a császár az utolsó pillanatban másképp határozta el magát.

Minden jel odamutatott, hogy a rendőrminiszter s a többi irányadó magas állású egyéniségek tökéletesen elvesztették fejüket. Egyik parancs a másikat érte, de a végrehajtás elmaradt, mivel senki sem akarta a felelősség terhét azon esetre magára vállalni, ha a dolog rosszul ütne ki.

A császár *Bariatinsky* herceget kívánta

maga mellé mint tanácsadót, de mire ennek híre udvari körökben elterjedt, találtak rá módot, hogy amaz egyenes lelkű, talpig becsületes férfit, a császár előtt gyűsszűs tegyek, és pedig azon okból, mivel a Kaukázusban nem hajította végre mindazon eszeveszett intézkedéseket és törvényeket, melyeket az ottani nép számára oktan tanácsadó Szent-Pétervárot alkottak.

Bariatsky tehát nem igazi híve a császárnak, s mint ilyen legkevésbé alkalmas arra, hogy e válságos időben tanácsa kikérassék.

Hadd jöjjön inkább a szomorú sors, a kérelhetetlen sors minden borzadalmával. Csak 6 nékiek ne legyen bántódásuk, csak ők élvezhessék a hatalom, a gazdagság, az önkény gyönyörét.

VISSZAEMLEKEZÉSEK A MULT IDŐKRE.

«Reminiszcenciák a multból» czim alatt Ocsay Gusztáv egy füzetkét bocsátott ki néhai Rudnay Sándor kardinálpriászról, a barsi Balogh Jánosról, az oroszoknak 1805-ben Magyarországon jártáról, gróf Benyovszky Mórcaz kalandjáról, stb. Minthogy az ő — hallomás után — összeszedett adatai némelyikéről nekem «ez idők régi tanujának» ellenkező adataim vannak, én is elmondom az enyéimet. Azt mondja Ocsay, hogy midőn a Rudnayak, nyert poruk után, magukat dívek-újfalusi birtokukba vissza akarták helyezni, az akkori birtokosnő, báró Splényiné által föllajozított parasztok Rudnay ezredest lelőtték, három Rudnayt agyonverték, Rudnay Sándor, a későbbi érsek, az ablakon kigorgva menekült a vérengzésből. Splényiné a börtönben halt meg 1797-ben.

En az esetet Bars megyében, hol a negyvenes években laktam, így hallottam:

Rudnay Sándor mint rosznyói püspök, — ez tehát 1810 táján lehetett, — az ő családja ősi zálogos birtokát Béliácz, Nyitra megyében, viszszaadandó, a zálogot terhelő pénzt bírói kezébe letéve, a zálogbirtokos b. Splényinét az ingatlan jóság kiadására bírálást föllajozította. A báróné, valámig neki a beépítkezések meg nem térítették, nem engedett. Az alispáni bíróság utasítá, hogy követelést birtokon kívül keresse. Egyszermind az ítélet végrehajtására, s a püspöknek birtokba bevezetésére az együttitelt esküdtek kiküldte. A püspök, értesülve, hogy a báróné ellenállni készül, a föllajozított parasztok dühének némileg lecsendesítésére, püspöki öltönyében és kereszttel kezében hajtatott Béliáczra. De midőn hajadon huga és az esküdtek kíséretében az urasági kastély előtti hidra ért, a hid alól fölpálinkázott részeg parasztok törtek elő, kik a püspököt keresztjével leütötték, s tán agyonvertek, de a nővér ráborul bátyjára, s kiabálja: «Engem üssetek agyon, de a bátyámat ne bántások.» A parasztok dühre látván, lecsillapodott, s a verekedést abbahagyták. Az esküdtek minidjárt a zaj kezdetén megugrott, s a falu bíróját által izent Nagy-Tapolcsányba az alispánnak. Szerdahelyi alispán, az ott állomásozó vértess-kapitányt fölkerde, hogy századával vegyen részt a karhatálatomban. Erre is elkészült a hős nő. A kapuját eltöröszolta, s nyolcz töltött pisztolyal várta az ellenséget.

A katonaság a kastély elé érkezvén, az ablakon kinéző bárónét a kapitány fölszólítja: adja meg magát, ne vigye az ellenállást végtelenségig. Az asszony válaszal: «Nem engedhetek, mikor nekem van igazam, akár megmutassam okmányaimat.» — «Szeretném én azokat látni!» mondá a kapitány. — «Tessék!» — «Megengedi a báróné, hogy a főhadnagyom is velem jöjjön?» — «Szívesen!» — Ekkor a torlasz egy részének eltávolításával a kapitány és főhadnagy fölmennek a terembe, s azonnal amaz a bárónét, emez az ellenállásra igazgató ügyvédet átnyalabolják, s lekiáltanak: «Tíz legény azonnal jöjjön fel!» A bárónét és ügyvédet megkötözik, Nyitrára viszik; ott a bárónét hat, — az ügyvédet öt évi börtönre ítélik. A báróné ott is halt meg. A verekedő parasztok pedig a megyeháznál szörnyen elpáholhattak.

Rudnay előbb rosznyói, majd erdélyi püspök, 1819-től 1831-ig esztergomi érsek volt.

Ezen érsek-kardinál jellemzésére megemlítenéd, hogy egyik birtokán, Nagy-Sarlóban, néha meglátogatta az ottani református lelkészt és barsi egyházmegyei esperest, Deáki Gedeont, ki természetesen nem mulasztá el viszonzani a

tisztelést. Deáki egy füzetkében megírta VI. Pius pápának Napoleon császár általi meghurcoltatását, Rómából Párisba foglyul vételét, stb. Rudnay ezért VI. Pius pápától Deáki részére a pápa képével arany lánczón függő medalliont és veres övet eszközölt ki. — Egy ismerősöm ki, mint szegény tanuló, huszonegyedikével az érsek konyháján kapta napenkénti ételmét, dicsérte az öreg kisasszonyt, — ki bátyját az agyonveréstől megmenté — szívességét. Rudnay epitáfuma, az általa építeni kezdett esztergomi bazilika sirboltjában merő esiga- és rákövületű márványtáblára van vésvé.

Balogh János fölségértési pörbe fogatásának idejére és okára nézve is tévedésben van Ocsay. Ő azt mondja, hogy Balogh, midőn Bécsbe hivott a királyi szó meghallására, Visegrádon, Budán, Fehérvárott kereste a magyar királyt, s az erről szóló bizonyítványokat küldte Bécsbe a kir. kancelláriának s hogy ezen ötletért fogták volna pörbe. Egy az, hogy e tréfát nem Balogh, hanem a tencseni Borsiczky István, s Pulszky szerint egy másik is, tán Zemplénből követte el 1823-ban. Balogh pörbe s vele együtt több másoké, a következő évtizedben történt. Az urbéri telkek megváltatását, s ezzel a szabad polgárok fölszaporodását a bécsi kormány az 1834-iki pozsonyi országgyűlésen elnevezvén, az előbbi utasítások megváltoztatására a főispánokat megyéikbe küldte. Némelyeknek a kortesek által ezt kivinnék sikerült, egyebek közt Szatmár megyében. E miatt a jeles Kölcsey Ferencz a megyei követi állásáról lemondott. E fölötti keservében pedig barátja, báró Wesselenyi Miklós, a kormány ellen oly erős kifakadásokkal élt, hogy ezekért fölségértési pörbe fogták. Lett ebből a megyében és az országgyűlésen a szólásszabadság megsértése miatt újabb zaj. Balogh, mint Bars megye követe, kimondá, hogy a kormány és királyi fölség nem ugyanegye. Azert b. Wesselenyi szavait magáévá tette, és nyíltan ismételte az országgyűlésben. A kormány nem ártatván neki, mint sérthetlen követnek, a főispánt, gróf Keglevich Jánost, utasítá, hogy a kortesek által hívassa vissza e veszedelmes embert. Rendelkezése alá bocsátották a verebélyi sóházból 12,000 forintot. Uszott a kortes az ételben-italban. Mindamellett azt dalolták:

Hej Keglevics, Szabó Vince,*
Tele lehet sóház, pinze.
De a derek barsi legény
Szabadság mellett nem szegény.

A szabadelvű kortes-többségnek e szellemben megtartására, kapacitálására, Pozsonyból, az országgyűlési ifjuságból néhányan lementek Aranyos-Maróthra, köztük a nagyhangú Besze János és a későbbi szerencsétlen martir, Lovassy László, ki a fogságban megöregült. Egy kortes odamegy Lovassyhoz: «Nézzé csak, ifuram, egy beszédet akarok mondani ma írásból a gyűlésben: jó lesz-e?» A cicerói beszéd pontjai ezek valának: «1-ször: Éljen a méltóságos főispán ur! 2-szor: Éljen a Tekintetes Vármegye! 3-szor: Éljen Balogh János követünk!» Lovassy azt mondja: «Az első pont ellen kifogásom van. A főispán ne éljen, mert ez okozta mind e zavart.» Az első pont irtalom nélkül kitöröltetett. «A többi maradhat.» Mikor a gyűlésben a szólás sora kortesünkre került, kibén a szónokolatnám már ágaskodott, fölkiáltott: «Másodszor: Éljen a Tekintetes Nemes Vármegye!» Balogh maradt, csak később, többet magával került kereszt alá, honnan 1840-ben szabadult föl.

Az orosz hadaknak 1805-ben az austerliczi csata után Magyarországon átvonulásáról, és pedig az első forrásból, nekem is van tudomásom, Uza Páltól, ki őket innen kikísérte. Uza Pál, a Martinovics-fele lázadó szándok véletlen martirja, kit elfogott levele hozott bajba, fejvértelre volt ítélve, a királytól tíz évi fogságra lett megkegyelmezve. Kazinczy Ferencz igen melegen emlékezik e becsületes, jellemes férfiról, rabtársáról, kit én a harminczas évek elején ismerni és tisztelni tanultam Szabolcsban. Napoleon császár nagyszerű diadallal ülte meg 1805 december 2-ikán császárrá koronázásának első

* Érseki uradalmi ügyész. A forradalom után kis időre vizsgálati fogságba került. Beszélte, hogy négyen voltak egy szobában s tarokkoltak, midőn egyikük, Mezőhegyesen volt tábori káplán, — ha jól emlékszem, Szojenszki nevé, az ultimo papot ki mondta, a porból benyitott hozzájuk, a káplánt kihívta, s nem is tért többé vissza, mert föbelőtték. A vesztőhelyről küldte vissza az öreg Vince tubákos-szelenczét, melyet zsebében felejtett.

évfordulóját, Austerlitznél az egyesült Ferencz és Sándor császárok osztrák-orosz hadain nyert győzelmével. A 80,000-nyi orosz hadnak több mint negyede oda veszett; ezeket a franczia a tőjégére szorította s a jeget lövén alattok, vízbe fulltak. Az ott veszett 30,000 ember csontjait harmincz év múlva az ottani czukorgyárban spódiumnak használták föl. Napoleon meghagyta, hogy a Nyitramegyébe menekült oroszok egy hét alatt takarodjanak ki Magyarországból. A budai m. k. helytartótanács jelenté, hogy a Vág-völgy szegény népének magának is alig lévén kenyere, ennyi ezer nép élelmezéséről nem gondoskodhatik. Bizzák rá, majd ő intézkedni fog, hogy a császár parancsának elég tétessék. Napoleon meghagyta, hogy öt mindennap értesítsék, hol járnak az oroszok? A 45,000 főből álló gyalogság mellé királyi biztosul gróf Haller, a 13 ezer főnyi lovasság mellé Péchy Imre volt kiküldve. Ez utóbbi vette maga mellé tollvivőit Uza Pált. A kettős orosz had, az Ipoly, Sajó, Hernád völgyén vonult keresztül az országon. Egy ezredes, kinek csak tíz embere maradt, kevése rá megöregült, mint dühöngött meg kellett kötni. Az orosz lovas tisztek mindjárt ebéd után neki estek a kártyajátéknak. Egyszer az ebédnél, hol mintegy huszan ültek, Péchy huszára sönkás téstát hordozott körül. Az orosz urak mind elutasították maguktól a tálat. A huszár azt mondja lassan Uzanak: «Vegyen az ur ebből a jó ételből, adta vadraza nem tudja, mi a jó!» A mellette ülő örnagy elneveti magát. «Tán értette ön, mit mondott ez ember?» — «Hogyné, — viszoná — hiszen Debreczenben két évig voltam boltos legény!»

A többnyire nyitrai «Reminiszcenciák» közt érdekesek a világhírű kalandor, gróf Benyovszky Mórcazról szóló adatok. Garázda viselkedését a büntetés elől Lengyelországra szökött, ott a szövegkötetekkel az orosz ellen harcolt, s bajtársával, Rontó Pállal, fogságba esett, Kamcsatkába száműzetett, honnan a kormányzó lányával, Stefanáviával, kit franczia nyelvre tanított, megszökött egy lopott hajón, Ázsiát, Afrikát körülhajózva haza került, Madagaskar szigetén át Franciaországon keresztül. Kalandjait és bajtársait, Rontó Pált, megírta versekben gróf Gvadányi József magyar lovas generális, a «Peleskei nótárius»-nak is szerzője. Rontó Pál tengeren, szárazon volt sok hányatású után itthon halt meg, Borsodmegyében. Benyovszkyt pedig kalandvagyai világgá kergetvén, egyik adat szerint 1786-ban Madagaskar szigetén egy franczia ágyugolyó ölte meg, Ocsay szerint pedig 1809-ben Éjszak-Amerikából Mexikóba menet, utitársa lötte agyon. Bölöni Farkas Sándor éjszaka-amerikai utleírásában említi, hogy egy öreg emberrel beszélt 1831-ben, ki ott, Amerikában, Benyovszkyval egykor üzleti viszonyban állott. Benyovszky Mórcaz kalandjait angol, franczia, német, orosz nyelven többen megírták, nálunk közelebb Jókai Mór írta meg.

HÖRKE LAJOS.

VILÁGFELFORDULÁS.

REGÉNY.

Irta VERNE GYULA, francziából ford. HUSZAR IMRE. (Folytatás.)

Minden tetszés szerint ment. Sikeresebben nem lehetett volna semmiféle gyártelepet vezetni se Creusotban, se Caillan, sem Indretben, se La Seyneben, se Birkenheadban, se Woolwichben, se Cockerillben. Alig jutott háromszáz-ezer frank értékű munkára egy-egy baleset.

A szultán el volt ragadtatva és fátáradatlan figyelemmel kísért a munkálatokat. És az olvasó elképzelheti, hogy ő rettenetes Felségnek jelenléte mennyire fokozta hí alattvalóinak buzgalma.

Néha, mikor Bali-Bali kérdezte, hogy mi a célja ezen óriási erőfeszítéseknek, Barbicane elnök így felelt:

— Oly mti készül itt, a mely meg fogja változtatni a világ alakját!

— Oly mti, — tévé utána Nicholl százados, — a mely Bali-Bali szultánnak elenyészhetetlen dicsőséget fog biztosítani keleti Afrika összes királyai közt.

Felesleges mondanunk, hogy a Wamasai ország fejedelmének szíve reszkettett a büszkeségtől.

Augusztus 29-én a munkák teljesen be voltak fejezve. A kellő szélességű folyosó teljesen ki volt bélével csiszolt ércszel. A fenekeken fel volt halmozva kétezer tonna súlyu méli-melonit és össze volt kötve a fulminátot tartalmazó szelenczével. Aztán következett a százöt méter hosszúságú löveg. Leszámitván ama helyet, a melyet a robbanó anyag és a löveg igényelt, ezen utóbbinak még négyszáz kilencvenkét méternyi hosszúságu tért kellett megfuttatni az ágyu nyílásáig, a mely körülmény épen az előre kiszámított hatást fogja gyakorolni a gázok hirtelen feszülése által gyorsan előidézendő lökést illetőleg.

Mindez így lévén, a következő kérdések merültek fel:

Első kérdés: Nem fog-e eltérni a löveg attól az iránytól, a melyet Maston J. T. számításai kijelöltek a számára? Semmikép se. A számítás kifogástalanul helyes volt. Kijelölte, mennyire kell a lövegnek eltérnie a Kilimandzsaro délkörétől kelet felé a Földnek saját tengelye körül való keringése következtében és milyen lesz a hyperbolikus görbület alakja, a melyet óriási kezdetleges sebessége folytán fog leírni.

Második kérdés: Látható lesz a löveg, a röpülése alatt? Nem, mert a csöböl való kiröpülésekor a Föld árnyékába levén burkolva, lehetetlen lesz észrevenni, midőn pedig a megvilágított zónákba fog érni, tömegének csekély törfogatja miatt a legélesebb távcsövek se fogják megkülönböztethetni, később pedig, midőn a föld vonzó erejének bilencseitől megszabadulva örökké a nap körül keringend — annál kevésbé.

Barbicané elnök és Nicholl százados valóban büszkéek lehettek a műre, a melyet így végleg befejeztek.

Miert nem volt itt Maston J. T., hogy bámulhassa a munkák kifogástalan kivételét, a mely méltó volt ama számítások szabotosságához, a melyeknek létrejöttüket köszönhettek? ... És főleg miért lesz messze, nagyon messze, nagyon is messze, midőn a borzasztó dördülés felkötendi Afrika legvégső láthatárainak visszhangjait is?

Két társa, midőn rá gondolt, nem is sejtette, hogy a Gun-klub titkára kénytelen volt elhagyni a Ballistic-Cottage, miután a baltimori börtönből megszökött volna és hogy drága életét megmentendő, kényszerítve látta magát, elrejtőzni. Nem is tudták, mennyire fel volt lázítva a közvélemény a North Polar Practical Association ellen. Nem gyanították, hogy felkoncolták, szétdarabolták, elevenen megsütötték volna őket, ha kézrekerítették sikerül. Valóban nagy szerencse volt, hogy csak egy kelet-afrikai nép fülhasogató kiáltásai üdvözölhetik őket a lövés eldördülése pillanatában!

— Végre! — mondá Nicholl százados Barbicané elnöknek szeptember 22-én este, midőn mind a ketten bevezették művük előtt pihentek.

— Igen! ... végre ... sőt végre valahára! mondá Barbicané Impey és megkönnyebbülten sóhajtott fel.

— Ha újra kellene kezdeni ...

— Nos ... hát újra kezdenék.

— Milyen szerencse, — mondá Nicholl százados, — hogy a rendelkezésünkre állt ez a fel-séges méli-melonit! ...

— A mely egymagában elég volna ahhoz, hogy önt hírneves emberré tegye, Nicholl.

— Kétségkívül, Barbicané, — felelé szerényen Nicholl százados. — De tudja-e ön, hány folyosót kellett volna furnunk a Kilimandzsaro szikláiba, ugyanezen eredménnyel elérhetésé végett, ha csakis ahhoz hasonló lögyáppalattal rendelkezünk, a mely lövegünket a Hold felé röpítette.

— Halljuk, Nicholl.

— Száznyolczvan folyosót, Barbicané.

— Nos hát! megfuttunk volna, százados.

— És száznyolczvan darab száznyolczvanezer tonna súlyu löveget kellett volna öntenünk.

— Nos hát! megöngöttünk volna, Nicholl.

Tessék okosan beszélni az efféle emberekkel. De mire nem volna képes egy pár tüze, a ki már egyszer megkerülte a Holdat?

A SZULTÁN FIGYELEMMEL KÍSÉRTÉ A MUNKÁT.

«VILÁGFELFORDULÁS.»

És ugyanazon este, csak néhány órával az ágyu elsütésére kitűzött pillanat előtt, — mi alatt Barbicané elnök és Nicholl százados ilyen módon egymásnak kölcsönösen szerencsét kívántak, Pierdeux Alcide Baltimoreban a szobájába bezárkózva ordított, mint egy megbomlott rézbőrű indián. Aztán hirtelen felugorván az íróasztala mellől, a melyen nyálabszáma hevert az algebrai jegyekkel teleirt lapok, felkiáltott:

«Akasztófára való Maston! ... Ah! a barom! Engem akart lövé tenni a problémájával! ... De hogyan is történhetett, hogy ezt nem fedeztem fel előbb! ... Cosinus tiningette! ... Ha tudnám, hol van ebben a pillanatban, folkeresném, meghívnam vacsorára és egy pohár pezsgőt ürítenék abban a pillanatban, mikor híres ágyuja el fog dördülni!»

És egy újabb olyanforma üvöltés után, a melyeket a whist asztalnál szokott hallatni, újból felkiáltott:

«A vén tökfölk! ... Bizonyára be volt rugva, mikor a kilimandzsari ágyúját kiszámította! ... Egészen másféle ágyúk kellének az ilyesminek ... és ez e conditio sine qua non ... vagy sine canon, a mint az akadémiában mondanánk. (Folyt. köv.)

EGYVELEG.

* A czitromfák száma Olaszországban jelenleg 4-8 millió s ezeken évenként 1260 millió citrom terem.

* Az orosz katonák étkezése. Az orosz katonák naponként kétszer esznek, reggel levest, húst és téstát, este levest és húst. Leggyakoribb éledelek a káposztás leves vagy a sárgarépa főzelék, de rizs, borsó és zabkelet is kapnak. Böjti napokon hús helyett halat adnak nekik. Az étkezés mindenkor közösen történik és pedig 6-6 ember eszik egy nagy tából. Minden évés után egy altiszt hangos imát mond, melyet a legénységnek felállva s meghajtott fővel kell meghallgatnia. Az altisztek is rendszeren ugyanott esznek, de elkülönített helyen s nekik már tányérai és asztalkendők is vannak. Némely ezredben a legénység «kvasz» nevű italt is kap, melynek főalkata a szőlőlevérjesztett kenyérdarabok, és mint állítják, nem épen kellemetlen s mindenekfelett olcsó. Az almabor vagy tea már ritkán fordul elő a katonák étlapján, bort soha sem kapnak, de ünnepeken nagy gyűléseknél a pálmák mindig kijár s az rendszeren hordókból hozza a kaszárnyákba, hol a katonák csak mennek a hordóhoz s henger alakú bádog ivó poharaikat tele töltik abból, de csak egyszer.

* A legdrágább könyv a vatikáni könyvtárban levő zsidó biblia. Már 1512-ben a könyv súlyának megfelelő aranyat ígérték ezért II. Gyula pápának. Ennek az aranyak értéke ma mintegy 250,000 forint volna.

* A legsúlyosabb fa a granátalma, melyből egy köböl 42 kilogrammot nyom.

* Rubens két híres képét: «A keresztéről levétel»-t s «A keresztfelemelés»-t az antwerpeni székesegyházból, hol különösen a nedvesség és füst miatt sokat szenvedtek, az antwerpeni új múzeumba szállították át.

* Végzetes vágás. Egy bécsi orvosnővédek párbajban homloka jobb felső részére kapott vágást. Ez idő óta az addig vídám kedélyű és szorgalmas tanuló bús-komorra lett, öngyilkossági kísérleteket tett s kórházát is veszélyesen fenyegette, úgy, hogy a megfigyelő osztályban kellett elhelyezni.

* Tippu-Tip, a híres afrikai arabfőnök, közelebb Zanzibárba mintegy félmillió forint értékű elefántcsont szállítmányt küldött.

* A tevé az egyedüli négylábú állat, mely teljesen képtelen uszni. Ha a vízen átmenve elveszi a talajt lába alól, oldalra esik s a legkisebb kísérletet sem teszi, hogy felálljon s megmeneküljön.

* A franczia játékszerek újabb időben óriási mennyiségben vitetnek külföldre. 1867-ben a kivitel még csak 2 1/2 millió forint értékű volt, a mult évben már 30 milliónyira ment. Legtöbbet visznek Angliába, azután következnek Spanyolország, az argentinai köztársaság és Belgium.

* Napfény-gyógymódot honosítottak meg egy newyorki kórházban. Az épület tetőjét óriási Solarium-má, azaz kényelmes üveg-teremmé változtatták, a hol nyugvó székkel, karosszékkel és asztalok s minden kényelem megvan, hogy a gyengélkedők a napfényt és tiszta levegőt élvezhessék egy ideig, szél és fáradságos gyaloglás nélkül.

* Öreg vándorló legény halt meg közelebb Bajorországban, Straubingban. Már 87 éves volt s ebből több mint negyven esztendőn át folytonosan vándorolt. A halál is a «herberg»-ben érte el.

* Ördögletnyok klubja ezimti titkos társulatot fedeztek föl Ohioában, Wooster városban. Nyolcz fiatal (14—16 éves) leányka volt a klub tagja, kik kezdetben tisztán «jux»-ból lopásokat és csalásokat követtek el, később már valóságos rablókat is hajtottak végre, kis gyermekeket és részeg férfiakat loptak meg s egy ékszerészboltot is kirabolnak. A vezető «őrdögök», a 15 éves Sang Hattie és a 16 éves Snyder Minnie, két évi fogságra ítéltettek, a többiekét javító-intézetbe küldték. Nevezetes, hogy az elítélt leányok egész komolyan csak pajkoságnak tartották minden elkövetett tetteket.

* Sulyos szobor. Japánban, Naranban, a híres bronz Daibenszobor súlyát egy matematikus 8,166,737,630 fontnyira számította. A szobor Buddha ábrázolja a világ alakban.

* A leghosszabb hid a világon Khinában van Sangang város mellett, a Sárga-tenger öble felett mintegy 7 kilométer hosszúságban. A hidat Kiong-Long császár parancsára a mult század végén építették, 300 hatalmas oszlopon nyugszik, 22 méter magasságban a tenger színe felett s oroszlan-hidnak nevezik, mivel oszlopain hatalmas 6 1/2 méter hosszú oroszlanok vannak, melyek mindenikét egyetlen márványdarabból faragták. A khinaiak ezt a hidat méltán nevezik világosodának.

* Udvariattalan statisztika. Az Egyesült-Államokban évenként elfogyasztott pirostó árából, számítás szerint, 37,000 házat lehet megfesteri, egy festés árát 100 dollárra téve.

* Papírból készült hordozható vendégfogadót állítottak fel a hamburgi kikötőben. A falak keretbe foglalt kettős papírrétegből állanak, kívülről nedvesség, belülről tűz ellen impragnálva. A tetőt és falakat káposzt kötik össze, úgy hogy az egész épület gyorsan lehet szétszedni, elszállítani s más helyen felállítani. Az ebédlőterem 30 méter hosszú, 6 méter széles s elegendő 150 személyre; van rajta 22 ablak, 4 felső nyílás s két szabadon álló kályha melegíti. Ezenkívül van az épületben konyha, kamara és több lakó szoba, s mindez csak 15,000 márkába került.

* Társas prédikáció. Bostonban két élelmes pap nagy közönséget vonz az által, hogy mindenkor ketten prédikálnak; egyik a beszéd első felét mondja el, a másik a végét.

* Éjfél versenylovaglás. Angol sportsmanok a férfias mulatságnak újabb bizarr jellegű módját találták ki. Melson Mowbray város közelében nemrég éjféli rendeztek hajtóvadászatszerű versenylovaglást. A résztvevők kezdetben hálójában akartak megjelenni, tényleg azonban csak kettő áltökódott ily könnyűen, a többi meglegedett azzal, hogy rendezésükhöz félére lepet lezuott. Mivel a hold az éjjel nem sütött, helyen-közel lámpákat tettek ki világításra, de így is nagyon sokan estek le a lóról. A látványosságot nagy közönség nézte.

A SZENT-GELLÉRT-HEGYI CZITADELLA.

Ha idegen ember vetődött Budapestre, mindig zavarba hozott azzal a kérdéssel: «mire való az az ormótlan köépület ott annak a szép hegynek a tetején?»

Azt nem válaszolhattuk neki, hogy az egy olyan erősség, a melyből ezt a szép fejedelmi várost akarjuk megvédelmezni, ha az ellenség bántani akarná. Hiszen arra, a mai ostromgyűk ellenében gyenge is, aztán meg kicsi is, nincsen benne több, mint kilenczvenegy katonára való hely; végre meg egészen a tövében is van a fővárosnak, ha az ellenség odaig jutott, hogy golyókat röpíthet a falaira, no azok a golyók a fővárost magát is biztosan elérik s előbb ontják rommá, mint a bástyafalat.

S hogy az idegen ne maradjon fölvilágosítatlanul a gellért-hegyi erőd czélja iránt, el kellett mondani egy szomorú históriát, felújítani fájó emléket egy sötét, nehéz időnek, mikor az uralkodó hatalom ellenségeként állott a nemzettel szemben, bizalmatlan, gyanus szemmel leste minden mozdulatát, s hogy készen álljon minden eshetőségre: fölemeltette ez erődöt a hegy tetejére, magára a fővárosra irányozván annak ágyutorkait.

Ez történt 38 évvel ezelőtt, mikor a Szent-Gellért-hegyen addig állott csillagvizsgáló telep helyére a czitadellát emelték. Arra a czélra, melyre készült, jól is volt megválasztva a hely. Domináló pont Buda vára és Pest háztengere fölött, honnan porrá lehetett löni mind a kettőt néhány negyedóra alatt.

És a czitadella ott állt azután is, mikor alapjában megváltozott a helyzet, mikor a király kibékült hí magyar népével, s nem lehetett többé politikai bizalmatlanságra semmi ok. Ott állt, mert hát meg volt építve s elég jó karban volt.

De multak az évek, multak évtizedek, s az idő nem kiméli a kőfalat sem, akárminő erős. A czitadellát reperálni kellett volna, a mi tömördek pénzt vett volna igénybe; sokkal többet, mint a mennyit a hadászattal teljesen hasznavehetetlen erőnek fontartása igazolhatott.

S így a katonai kincstár inkább arra szánta magát, hogy fölhalgy vele. Magyarország főhadparancsnoka, gr. Pejaševics tábornagy, fölterjesztésére a hadügyi kormányzat elhatározta, hogy az erőd a fővárosnak adassék át s miután ebbe ő felsége is beleegyezett, — az öröndetes hír nyilvánosságra hozatott.

Szükségtelen tán mondanunk, hogy ez elhatározásról a legőszintébb örömmel értesült az ország, hiszen a nemzet egy régi vágyának teljesülését s a bizalmatlanság szemet és szívet sértő jelének eltávolítását látta benne.

A gellért-hegyi váraes tehát meg fog szűnni s le kerül a hegy tetejéről, hogy ott egy sokkal méltóbbalkotásnak, talán a magyarok ezredévesuralmának jelzésére emelendő emlékműnek adjon helyet. A Gellért-hegynek ma nagyrészt befásított, nyaralókkal és kertekkel tarkított oldalairól föl fognak nyulni az ültetvények a hegy tetejére, elborítják annak szép fonsikját, s egy oly nyári kirándulólhely, sőt talán

nyári város alakul majd itten, a minőhöz hasonlóval a világnak egyetlen egy nagy városa sem dicsekedhetik.

Mielőtt ez megtörténne, bemutatjuk a tisztesszíklahegyet még egyszer mai alakjában, tetején a lebontásra szánt erőddel. Egyik képünk a vámházterőről, tehát déli oldaláról láttatja a Dunáig nyúló hegyet, melyen túl a budai hegység, jobbra Budavárával a királyi palota is föltűnik; a másik a pesti lánchídfőtől van fölveve, honnan maga alacsonyabbnak látszik a valóságnál, de e pontról való fölvétele igazolását találja abban, hogy a most már lebontásra ítélt czitadellának legtöbb része innen látható.

HELGOLAND.

A politikai világban nagy feltűnést keltett az a hír, hogy az angol kormány önként átengedte Németországnak az Elbe torkolatánál fekvő Helgoland-szigetet, mely 1806 óta zavartalan birtokában van, habár földrajzi szempontból egészen Németországhoz tartozik. Az átengedés nem történt egészen ingyen, sőt az a terület, melyet az angolok cserébe nyertek Kelet-Afrikában, hasonlólatlanul felülmúlja nagyságára nézve ezt a parányi szigetet. Mindamellett a németek rendkívül örülnek ennek a békés hódításnak, mert az angol kézben levő Helgolandot mindig oly fontosnak tekintették, mint a Földközi-tenger bejáratát őrző Gibraltárt, s emellett zokon esett nekik, hogy egy hatalmas állam az ő tengeri forgalmuk fő kapujánál (Hamburg előtt) akár csak egy talpalatnyi német földet magáénak mondhat: viszont az angolok egy részének is nagyon rosszul esik, hogy európai birtokuk egy része elvész, sőt sokan vannak, kik ezt az átengedést ürügyül akarják felhasználni a jelen kormány megbuktatására.

A vitakozás tárgya pedig önmagában véve jelentéktelen hely, egy alig félnegyszög kilomé-

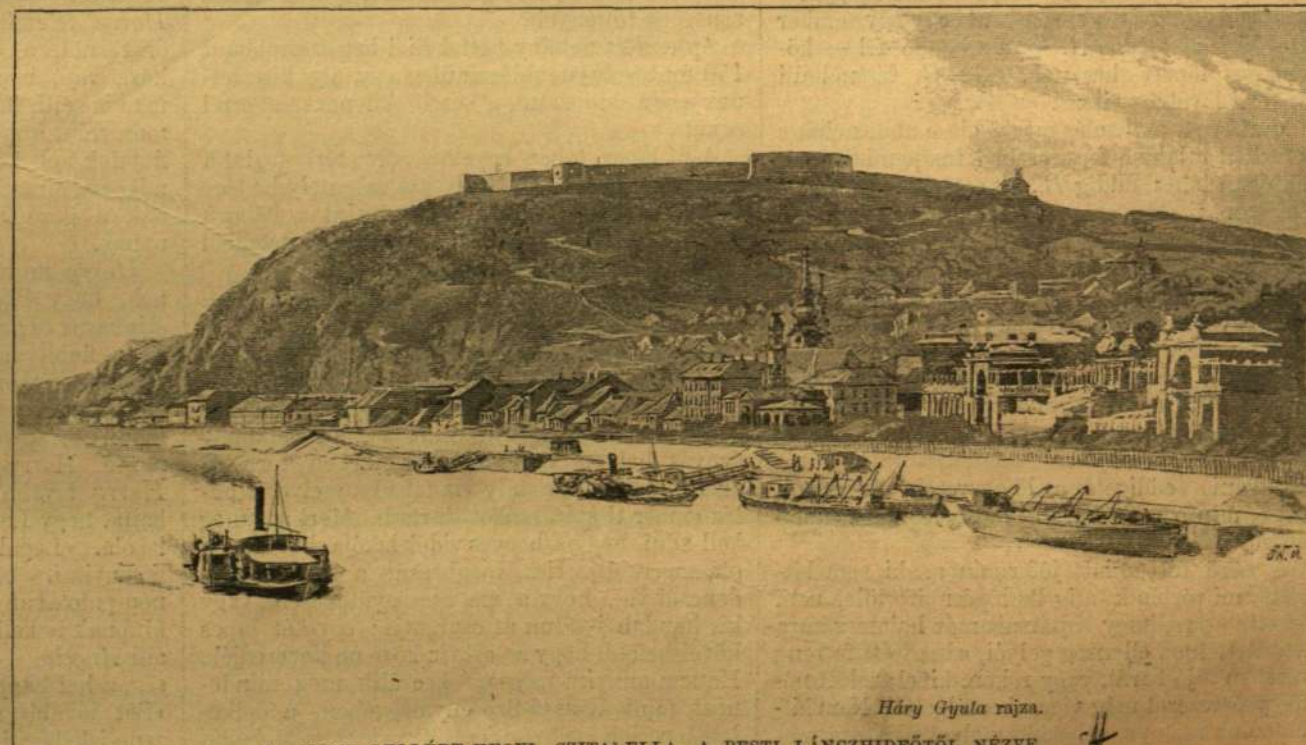
ternyi szikla zátony a tenger közepén, kisebb, mint hogy nagyszámu katonaságot lehetne rajta tartani s messzebb van az Elbe torkolatától, mint hogy a hajók közlekedését gátolni képes volna. De a sziget, melyhez hasonló nagyságu, sőt nagyobb az Éjszaki-tenger mellett számtalan van, híres darabja a földnek, s hírnevéért sokan ragaszkodnak hozzá s sokan vágyakoznak bírására.

Helgoland hírnevét két körülmény okozza: egyik kitűnő tengeri fürdője, a másik földjének lassu, de fokozatos pusztulása.

Az egész szigeten a kontinentális éghajlat nagy változatosságával szemben állandó egyenlő tengeri levegő uralkodik, mely különösen ősszel nagyon kellemessé teszi az itt tartózkodást. A késő őszi hónapokban Helgoland kétségkívül a legmelegebb hely Éjszak-Európában, s mint légyógyhely Meránnal és Montreaux-val egyenrangban áll. A tengeri fürdő is nagy kényelemmel van berendezve, úgy hogy ezt messze földről nagyon sokan keresik fel s különös gyógyító hatást tulajdonítanak neki. Hamburgból külön gőzösök közvetítik a forgalmat, s a kis kikötőben nagyon sok tekintélyes hajó is megfordul, mindez azonban a tél beálltával megváltozik, s ilyenkor a benszültöttek halászbárkái élénkítik meg a környéket.

Még nevezetesebb azonban Helgoland természeti szépsége, melyet a tenger folytonartó pusztításai idéznek elő. Az Éjszaki-tenger partvidéke általában nevezetesebb arról, hogy a partlakók itt állandó küzdelemben vannak a tenger-vidékekkel. Nagy Károly idejében a partvidék legalább kétszer oly nagy volt, mint jelenleg. Azóta nemcsak lakatlan partok, de egész községek is süllyedtek el, s a fennmaradt szigetek, melyek némelyike felett dagály alkalmával most is elfutnak a hullámok, ennek az elsüllyedt földrésznek töredékei. Így pusztult el Hollandia nagyrésze s a friesek egész vidékei. Helgolandról is tudják, hogy 1010-ben még körülbelül $\frac{3}{4}$ négyszögmerföld területe volt, ma a sziget felső sziklás része csak 2300 lépés hosszú s 650 lépés széles, az alsó homok sziget pedig 190 lépés széles s 540 lépés hosszú. 1720-ig a sziget teljes egész volt, ekkor két részre oszlott, melyek közül az egyiket már is megsemmisülés környezi. Minden vihar egy-egy darab sziklát tör le, mások a víz alá süllyednek, úgy hogy csak zátonyok lesznek, s a sziget látogatói, csónakosok megkerülve azt, élénk változatos képeket nyernek a nagy természeti erők eme tartós munkájáról, mely kép annyival érdekesebb, mert a sziget sziklafalai többnyire szép vörös színűek. Ez a vörös homokkő a tenger feltűnően zöld színével s a fenn elterülő fehér fővénnyel a magyar utazót hazája szép színeire emlékezteti. A több száz láb magas háromszög alakú felső sziget különben meglehetősen terméketlen, árpa és főképp krumpli az egyedüli vetemények. Az alsó szigeten, a hova kényelmes lépcsők vezetnek le, még ennyi sem terem, de itt a csinos fürdő-épületek s villák elfeledtetik a természet kopárságát. Ivóvizük sincs, csak az esővizet gyűjtik össze.

Az angolok igen kegyes urai voltak a szép szí-

Háry Gyula rajza.

A SZENT-GELLÉRT-HEGYI CZITADELLA, A PESTI LÁNCHIDFŐTŐL NEZVE.

getnek. A lakók, kik a halászat mellett különben is főképp a fürdővendégektől élnek, alig fizetnek valami adót s a kormány mindenkor reá fizetett a költségekre. S bár állandó angol kormányzó lakott a szigeten, a bennszülöttek önálló rendelkezési joggal bírtak, iskolában és templomban a német szót használták s általában úgy érezték magukat, mintha köztársaságban éltek volna, de a szegénység kényelmetlenségei nélkül, mert a kormány nemcsak kaszányát építtetett és ágyúkat hozott ide, de több középületet és két igen csinos világító tornyot is építtetett, melyre a part elsüllyedt részeiből alakult sok zátony miatt nagy szükség is volt, gyakoriak levén itt a hajótörések.

Andersen, ki Helgolandról külön könyvet írt, s vele együtt mások határozottan megjósolták a sziget gyors elpusztulását, sőt maga Andersen azt állította, hogy a jelen század végét sem éri meg. Az állítás kissé merész s nem eléggé igazolt. Tény azonban, hogy a németeknek nem a terület nagysága s tartóssága, hanem az okoz örömet, hogy a német föld egy részét (mert a bennszülöttek frizek) bekés uton hódították vissza s másrészt az angol kormánynak, mely I. Napoleon kontinentális zárátala alkalmával sok hasznát vette e helynek, mint kereskedelmi lerakódó területnek, ma nincs oka félni, hogy a hely átengedése hatalmának bármily csekély megcsorbulását vonná maga után.

A FÜSTNÉLKÜLI PUSKAPOR.

Az ismétlődő puska is új korszakot idézett ugyan elő a hadviselés dolgában; de ennél sokkal nagyobb és behatóbbat ígér a füstnélküli puska-por alkalmazása, mely egyelőre minden harc, összeütközés vagy támadás esélyeit tökéletesen megváltoztatja.

Kinek agyában támadt legyen a füstnélküli puska-por eszméje, az egyelőre oly kétséges, mint az, hogy hol született tulajdonképpen Dante Alighieri vagy Ovidius? Mi csak annyit tudunk, hogy eddigre valamennyi kisebb-nagyobb potentátus az illető feltalálótól, vagy ennek huszadik engedményesétől drága pénzen megvásárolta a füstnélküli puska-por vegyszertitkát s ezt most nyakrafőre csináltatja, hogy valamiképpen el ne kessék vele.

Az osztrák-magyar hadsereg számára a füstnélküli puska-port jelenleg a pozsonyi Nobel-féle dinamit-gyárban készítik, és pedig olyformán, hogy a vegyszertitkát procedúra titkát még a munkavezetők maguk sem tudhatják. Az új puska-por előnye egyelőre abban rejlik, hogy a nedves vagy szélesedő időben a földszínről alig egy-két lábnyira emelkedő füst ennél nem fordul elő s így ez lehetővé teszi azt, hogy az ismétlődő fegyverek roppant gyorsaságával működő gyorsaság az ellenfélre adott lövéseinek hatását lássa, és további mozdulatait ehhez alkalmazhassa.

Hogy olvasóink az új puska-por által egészen megváltozott tényállásokat megérthessék, a következő példát említhetjük fel.

Egy egész ezred arczban felállított század-szakszokban, ismétlődőpuskáival az előtte 8—900 lépésnyire álló hasonló erejű ellenfélre gyors tüzet ad, vagyis perceként egy-egy ember 40—45 lövést tesz. A. — a támadó fél — közönséges löport használ, míg B. füstnélküli löpporral lövöldöz vissza.

Mintán A. a tüzelés megkezdése után néhány perczel tulajdon fegyvereinek füstje miatt csak vaktában löhet, addig B., kit a füst nem gátol a látásban, tisztán célba veheti ellenfelet. Ebből tehát az következik, hogy a siker esélyei mindenesetre az új löport használatát csapattal mellett lesznek. Egyforma löpporral egészen más körülményeken fordul meg a siker, melyekről e helyütt beszélni nem akarunk.

Vannak azonban az új löport használatánál előforduló bizonyos körülmények, melyeket most béke idején sejtenei igen, de határozottan megállapítani nem lehet.

Ugyanis eddigre a löfegyverek és ágyúk füstje, mintegy eltakarta a harc legborzasztóbb mozzanatait.

A sűrű füst miatt jóformán senki sem láthatta, mi történik alig tíz lépésnyire tőle, nem vehette észre, hogy bajtársait már halomszámmal leterítették az ellenség golyói, s hogy ott fetreng vérében a jó barát, vagy rokon, kivel azelőtt néhány perczel még vígan beszélgettél. Nem láthatod az iszonyu sebeket, melyeket a szétroh-

banó gránát okoz, s azt sem látod, hogy végre majdnem egyedül maradtál, míg te rád is rád kerül majd a sor.

Mindezek nagy hatást gyakorolnak a katonára. A bátor és elszánt harcos kétségbeesetten neki rohan, míg a puhább természetű, a vér és a sebesültek láttára megremülve hátrál. Annyi bizonyos, hogy még a legjobb katona is megijed, ha az ellenség fegyvereinek öldöklő hatásait közvetlen szomszédságában meglátja.

Az új löport rendkívül erős idegeket igényel a legénységnek, így egy, mint a tisztelnél, és valódi próbakövet fogja képezni valamely csapat harc-képességének.

A mint említettük, a füst nélküli löport vegyi alkotását titokban tartják, s így annak legfeljebb külső lenyegét sorolhatjuk fel.

Az annak idején nagy feltűnést keltett löportot sokban hasonlít az új löporhoz. A mint tudjuk, a löportot sem okoz füstöt. Általános használatba azonban azért nem vétették, mert feszítő hatása inkább a fegyver csövére, mint a kilököndő golyóra terjedt ki, vagyis a löportot oly gyorsan gyuladt meg, hogy inkább hátra, mint előre hatott, míg a közönséges löport alakjánál fogva aránylag lassabban gyulad.

Továbbá a puska csövében bizonyos nyálka maradt hátra, mely rövid idő múlva a töltényre káros hatást gyakorolt, s így a lövést lehetlenné tette.

Ezen oknál fogva a löportot minden olesósága és egyéb előnyei mellett a hadseregnél egyelőre mellőztették.

A mi a füstnélküli löport illeti, ennek előnye leginkább abban rejlik, hogy:

- a) a füst leülepedése ennél nem fordul elő,
- b) a lövésnél nagyobb erőt fejt ki, és
- c) dinamikus nagyobb hatásánál fogva csekélyebb mennyiségben alkalmazható.

Hátrányát eddigre csak abban találták, hogy ép úgy mint a löportot, valami vegyszertitkát nyálkát hagy hátra.

Erre nézve azonban a francziák állítólag már valami új vegyszertitkát procedurát találtak fel, mely az ismétlődő fegyvereknél a füst nélküli löport használatát nagyon is kívánatosá teszi.

Angol-, Német- és Olaszország valószínűleg egyenes vagy kerülő utakon szintén megszerzik a czélszerű készítés titkát.

A mi Oroszországot illeti, ez nemcsak azt hiszteti a világ előtt, hogy a régi hátultöltő Berdán-féle puskához ragaszkodik az ismétlődő fegyver helyett, de az új puska-porral sem törődik. Valószínű azonban mindkét irányban már régen megtette intézkedéseit, s így Ausztria-Magyarország sem maradhat hátra a költséges intézmény behozatalától, mely a hadi kincstárnak sok milliójába fog kerülni.

Ágyuknál eddigre meg nem alkalmazták az új löport, mert ott ugyanazon hátrányok mutatkoztak, melyek a löportot használatát mindenkorra kizárták. Kétséget sem szenved azonban, hogy tán egy-két hónap múlva a titokban működő woolwich-i, (angol) vincennes-i (francia) vagy tegel-i (német) tüzértársaság szeptárban rájönnek a helyes vegyszertitkára, mikor azután roppant tüzértársaság készleteinket így egy a lomtárba rakhatjuk, mint most a gyalogság közönséges töltényeit.

Az előtűt néhány héttel Kiel-ben szétrobbant 150 fontos ágyu valószínűleg egy ily kísérletnek esett áldozatul, a kezelő kilenc emberrel együtt.

A új löport tehát egyelőre oly tért foglal a hadviselés dolgaiban, hogy azt valamely hadseregben mellőzni annyit tenne, mint a háború esélyeit takarékosági vagy egyéb tekintetből kockáztatni.

ÜTFÉLI FORRÁS DOGNÁCSKÁN.

Nyaranként, hegyek közt járva, misem hat oly kellemesen a turistára, mint az, ha valamely árnyas helyen vagy hűvös völgyben forrásra akad, melyből kristály víz fakad s melyet a hálás ember tisztán szokott tartani. Mert azt meg kell adni, hogy a hegyes vidék lakója, különösen ott, merre útja visz, megbecsüli a forrást, medencét várja, hogy a víz összegyűlhessen, vagy kis hársfahéj-valun át csurgatja; egy-két lapos kövel befedi, hogy az esővíz közé ne keveredjék. Hanem annyira mégsem becsülik meg mindezt, mint Krassó-Szörénymegyében, a délkeleti havasok közt, Resicza, Oravica és Mehádia

szomszédjában regényesen fekvő Dognácskán, hol kis kápolnát emeltek a forrás fölé, melynek padkáján a fíradt vándor megpihenhet, s melyben állandóan ott van a fa merítőkánál, hogy az arrajáró szomját olthassa; fent pedig bibliai tárgyú kép (a bemutatottnál Krisztus és a szamaritánus asszony a kútnál) s a fogadalomból építő neve van. Más hol, mint Dognácskán, nem láttam a forrásnak ily módon való megbecsülését, s itt az útfélen szeri száma nincs e kis kápolnának, úgy, hogy ez igen jellemző Dognácskára. Az odaválók török hagyományt látnak benne.

Az általam lefotografált kis kápolna Dognácska déli végén a cigány-kolónia áttellenében van. Mikor 1887-ben felállítottam előtte készülékemet, a kíváncsiság oda csalta azt a cigánylegényt, a kit a kápolnába beültettem, hogy élő alak is legyen a képen. A következő évben ismét megfordulván Dognácskán, azt közölték velem, hogy azt a cigányt, a kit megörökítettem, elvitték katonának, mert «A Domnu Málér (festő) — mondják a cigányok — megmutatta a képet a Domnu Imperatrunak, (császárnak), a ki azt mondta rá: «Helyes legény ez a Juon, katonának való, be kell sorozni.»

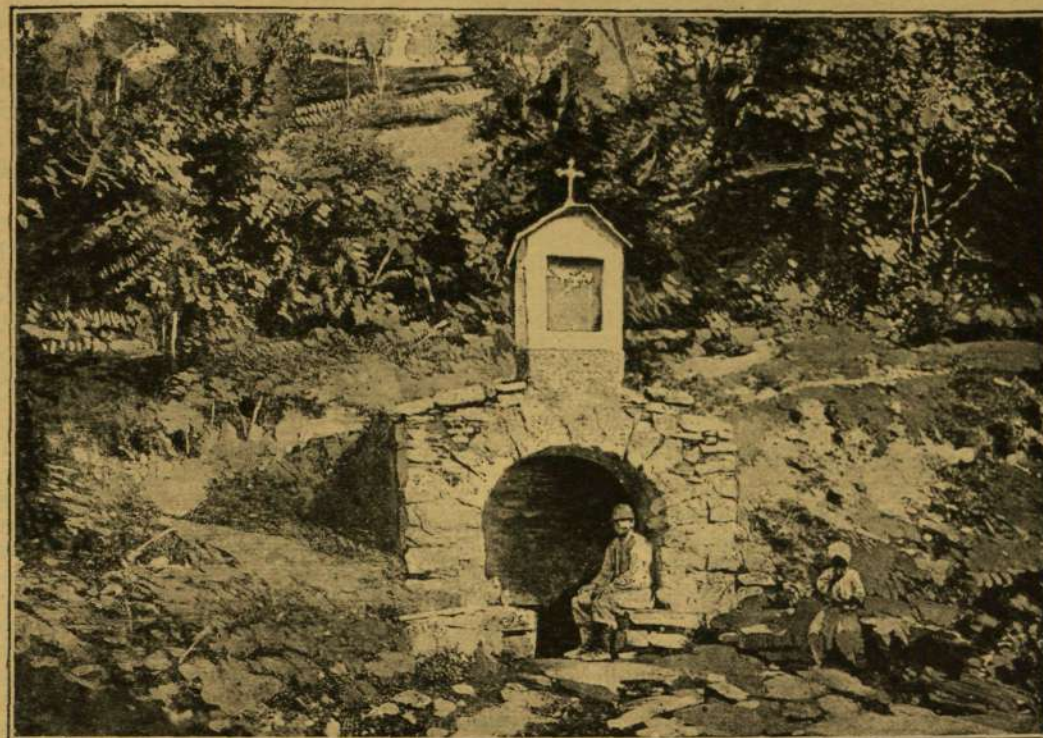
H. Gy.

A NÉP-PALOTA LONDONBAN.

Mindenki tudja, mily ritkán teljesülnek az álmok; még ritkábban valósulnak meg azok az ábrándok és légvárak, a melyeket a fiatal képzelem alkot, vagy a melyeket poéták és regényírók eszelnek ki. Hanem azért mégis vannak oly szerencsés kivételek, midőn az öhajátésképen felvett eszme — valóságá válsz, mikor a művészek azon gondolata, a melyet költői képzelem és emberszeretete diktál neki, ténynyé válik. Ilyen ritka kivételt képez egy korunkbeli angol regényírónak, Besant Valternek, egy gondolata.

1882 őszén Angliában egy regény jelent meg «All sorts and conditions of Men» («Mindenemű és rangu embernek») czim alatt. A regény főképpen két fiatal hősnő a története körül forog. E két fiatal *Angela és Harry*. Az első excentrikus leány, a ki apja halála után nagy vagyon örökölt, a melyet az apa Londonban sörfőzéssel szerzett. *Angela* az ő rendkívüli filantropikus érzelmeivel fogva elhatározza, hogy millióit annak a népnél a javára fogja fordítani, a melytől az ő apja azokat szerezte. A milliós leány közelebről akarván megismerkedni a néppel s annak szükségleteivel, beáll egyszerű szabó-leánynak s keleti London azon részében, a hol a legszegényebb emberek laknak, egyszerű kis szállást tart magának. *Harry* sorsa valamivel különbözik ettől: előkelő családban nevelkedve, 23 éves korában megdöbbenve tudja meg, hogy ő épen nem előkelő származású, hanem csak fogadott fiu, fia egy ugyancsak keleti-londoni rendőrnél. Erre ő eldobva magától társadalmi állását, hasznát veszi annak, hogy régebben időtöltésül megtanulta az asztalos mesterséget, gyalról egyszerű asztalosá válsz s ugyancsak abban a szegény városrészben telepedik le, a melyben *Angela*. A fiatalok véletlenül találkoznak s természetesen megszeretik egymást. Egyszer az utcán sétálgatva s a környezetről beszélgetve, *Harry* felemlíti Miss Messengert, a gazdag örökösnőt, a kiről azt mondják, hogy annyi háza van, hogy azt számba sem lehet venni, s nem is sejtí, hogy az a *Miss Messenger* senki más, mint a szerény *Kennedy Angela*. S erre a fiatalok el kezdenek arról ábrándozni, hogy mit csinálnának ők a nép jóvoltára, ha annak a gazdag örökösnőnek a helyében volnának.

Harry mindenekelőtt azt tartaná szükségesnek, hogy a kelet-londoni szegény nép számára színházat és hangverseny-termet építsenek. «Ha az a fiatal gazdag örökösnő valami jót akarna tenni, — mondja *Harry*, — akkor mindenekelőtt mulató palotát kellene építenie a nép számára.» *Angela* egyetért vele s igyekszik erre nézve *Harry* véleményét apróra megtudni. *Harry* tovább filantropizál s rámutat arra a bajra, hogy London keleti részében kevés a népiskola. «Legalább egy tucat iskolát kellene megnyitni.» *Angela* ezt is helyesli. «Azután a nép-palotában könyvtárnak, olvasó-teremnek és klubnak is kellene lenni.» — «Persze, — erősíti *Angela*, — sőt zene-teremre is volna szükség, a hol hangversenyeket lehetne rendezni.» — «Sőt tovább megyek, — folytatja *Harry*, — zene-iskolára is szükség volna.» — «Ne feledje

ÜTFÉLEL FORRÁS DOGNÁCSKÁN. — A NÜKEDVELŐ-FOTOGRAFIAT KIÁLLÍTÁSBÓL.

Haladás Gyula fényképe.

a tánciskolát se, — licitál rá *Angela*, stb. A fiatalok képzelem egyre jobban duzzad. A légvárak egymásután épülnek, a mulató helyekhez már közhasznú, képző intézeteket is gondolnak. A regény aztán azzal végződik, hogy a képzeleti tervek megvalósulnak. A szegény *Angela* szabó-leány csak meghagyja alter ego-jának, a milliós *Angelának*, hogy mi legyen, s felépül a gyönyörű nép-palota, a melyet ő s kedves fantáziája teremtet meg; oda vezeti csodálkozó mátkáját, megmutatja annak a palotát összes bámulni való intézményeivel s megígéri, hogy majd akkor esküszik meg vele, mikor a palota s ennek összes intézményei a nép számára megnyílnak.

Besant Valter ezen regényének megjelenése után alig múlt el két év s mindaz, a mit az ő fantáziája megteremtett — neki indult a megvalósulásnak. Még nem is ért rá mindenki előválni *Angela* és *Harry* megalátott történetét, midőn 1884-ben az angol, s azután a külföldi lapokban is megjelent a hír, hogy London keleti részében új emberbaráti intézetet fognak alapítani; a képzeleti fiatal milliósos helyett egy szőlő, már nem is fiatal filantrop vette a dolgot a kezébe: *Sir Edmund Hay Kury*, a ki hozzá fogott, hogy *Besant*nak eszméje szerint a nép-palotát (*People's Palace*) megvalósítsa. Persze erre sok pénz kellett; csak az épület felállítására nem kevesebb, mint 75 ezer font sterlingt követelt a tervezet. A gazdag Angliában, a hol a *Besant* regénye épen akkor ébresztett figyelmet a londoni szegények iránt, rögtön nagy számmal akadtak olyanok, a kik az ügyet felkarolták s az áldozatok a társadalom minden rétegéből sűrűn folytak be.

Az emberbaráti czélú intézmény létrehozása érdekében aláírást nyitottak. A «*Beaumont Trust*» jótékony alap a nép-palota javára 12 és fel ezer fontot írt alá. *Viktória* királynő rögtön pártfogója lett ez intézménynek s 200 fontot írt alá, a posztgyárosok gazdag egylete 40 ezer fontot, a «*Charity Commissioners*» czimű, mindennemű szegényeket istálló egylet kötelezte magát, hogy az intézet fenntartásához minden évben harmindezer fonttal fog járulni. Ezen kívül egyesek is bőkezű ajánlatokat és adakozásokat tettek, így p. o. *lord Rosberry* elvállalta, hogy a nép-palota mellé a saját költségén nagy fürdőt és uszó-iskolát építtet, *Sir Eduard Guinness* meg arra vállalkozott, hogy kilencezer fontba kerülő téll-kertet építtet a nép-palotához, *Edwards* úr a hangverseny-terem számára nagy és drága orgonát ajándékozott, stb. Elég az hozzá, hogy 1886 nyarán a kívánt összegnek háromnegyedrésze már együtt volt. El lehetett kezdeni az építkezést s 1886 június 28-án a «*Mile End Road*» utcában, keleti London kellő közepén, a valsi herceg és hercegné ünnepélyesen letették a nép-palota alapkövét. Kevesebb, mint egy év múlva, azaz 1887 május 14-én pedig *Viktória* királynő személyesen részt vett a palota megnyitásban, mely alkalommal a körjáratnál az

zal a szerény költővel, a kinek fantáziája után létesült ez a nagyszerű intézet, a legszívesebben szorított kezét.

A nép-palota helye is a lehető legjobban megfelel a kívánt czélak: egy nagy utcában fekszik, a mely valamikori országút volt s a mely a Cityt összeköti a külvárosokkal. Mindenfelől a legszegényebb negyedek környékezik, úgymint: Hackney, Shoreditch, Bethnal-Green, Poplar és Stepney, nem is szólva a Whitechapel-ről; a palota kapui előtt lóvonatu vasutak vezetnek el s nem messzire van a földalatti vasút pályaháza is. A palota főépülete az udvaron van, néhány lépésre az utcától és rácsal elkerítve; czime: «*Queen's Hall*» (királynői csarnok); ez egy nagy, gyönyörű terem, hossza százharmincz, szélessége hetvenöt, magassága pedig hatvan láb: elfér benne kétezeröttszáz ember s arra való, hogy hangversenyeket, ünnepélyeket, mulatságokat, sőt neha képzőművészeti is rendezzenek benne. Mindkét oldalán karzatok vannak, a melyeket kariatidok tartanak, az ablak-közökben pedig huszonkét «jó királyné» szobrai vannak felállítva; a terem egyik végében *Viktória* királyné szobra áll, ezzel szemben pedig egy nagyszerű orgona. Oldalt apróbb szobák vannak, a melyekben különféle gyűléseket tartanak s a hivatalok vannak elhelyezve. A királynői teremmel összeköttetésben áll egy nagy, felülről megvilágított olvasóterem és könyvtár, a mely emlékeztet — persze kisebb mértékben — a british muzeum olvasótermére (*Reading Room*). Mindjárt azután következik a palota szép «technikai iskolája» műhelyekkel, laboratóriumokkal, iskola-termekkel. Mindezek körül vannak véve különféle, külön álló épületekkel, a melyek részben állandóak, részben ideiglenesek.

Lássuk már most, hogy mily módon és mily alakban valósították meg az angol költő eszméit? A nép-palota egészen új típusú emberbaráti intézmény, mert egyidejűleg három czélt követ a nép segélyezésében, a mely ezek eddigéig külön-külön egyletek és intézetek feladatai voltak. E czélok: először a népnél olesó és változatos szórakozásokat nyújtani, a melyek nemcsak elvonják őt a kocsmáktól s általában a haszontalan idővesztegetéstől, hanem egyúttal becsúgytat ébresztenek a fiatalágban, alkalmat nyújtanak a beszélgetésre, okoskodásra, felébreztik a népből a szép iránt való érzéket s általában oly nemes foglalkozások iránt támasztanak kedvet, a melyek eddigre a nép előtt ismeretlenek voltak, s a melyekben eddig csak a gazdag emberek vehettek részt.

Második czélja a nép-palota intézményének a népevel, értve ez alatt a tanulást minden szakát, nemcsak az írás-olvasást; itt első helyen áll a technikai képzés, a mely nemcsak arra szorított, hogy a fiatal embernek kézbéli ügyességet, szem-biztonságot adjon ez vagy amaz iparágban, hanem, hogy a felnőtt iparos szabad óráiban szakbeli ismeretkörét is szélesbíthesse. Végül a harmadik czél: a két előbbinek egyesi-

tése, fogékonyakká tenni a szegény munkásokat a társas együttlét haszná és szükségessége iránt, a melyet ezelőtt úgy szegénysége, mint tudatlansága folytán nem ismert.

Tehát a három czél szerint az intézet vezetése is három irányú: 1. szórakoztató, 2. képező 3. szociális. E három czél kellő méltánylásához ismerni kell keleti Londont. E nagy város-rész harmadrészen lakói oly szegények, a kik a mindennapi kenyerért folytatnak örökös küzdelmet. A legutóbbi statisztikai kimutatások szerint körülbelül százazere o szegények közül állandóan szükségben szenvednek: éheznek, fáznak, meztelenkednek.

Különösen elszomorító pedig a szegény gyermekek helyzete: nemcsak, hogy élelmezésük hiányos, de nevelésben sem részesülhetnek. Daczára a törvény rendeletének, legtöbbjük nem halad túl az írás-olvasás megismerésénél, nem kap semmiféle mesterségbeli előkészületet s ennélfogva egyre növekedik az a nélkül is nagy mennyiségű «alkalmatlan kezek» (*unskilled hands*) száma, a melyek csak a legalsóbb munka végzésére valók. Ebben a tekintetben a városi gyerek állapota sokkal rosszabb, mint a falusié, mondja *Besant Valter* (*The People's Palace*) a «*Contemporary Review*» 1887. februáriusi számában).

A londoni szegény gyermekek fiatal kora egészen olyan, mint a cigányoké, magukra szedik az utcának minden fizikai és morális sarát, hamar megszokják az életnek csak rossz oldalát látni s hamar elsajátítják a felnőttek hibáit és rosszasságait. A két nem közti közeledés igen korai s a házasságok a legfiatalabb éveken kötetnek. Nem ritkaság közöttük a 18 éves férj s ilyen körülmények közt az ilyeneknek 25 éves korukban már közel egy tucat gyermekök van.

Ezen hibák és veszélyes bajok eloszlására építették a nép palotát, a melynek czélja a szegény gyerekeket nemcsak szellemileg nevelni, hanem azokat valamely mesterségre vagy művészetre is alkalmassá tenni. A nép-palota nyilvános intézet, következőképp nyitva van mindenki előtt a megtekintésre, igen csekély díj (két penc) lefizetése mellett. De arra, hogy valaki állandóan részese lehessen a nép-palota előnyeinek, hasznának, szükséges, hogy annak tagja legyen. Az intézet tagjainak száma ez idő szerint ötezerre tehető s még sokkal nagyobb lenne, ha a helyiség nem bizonyít volna szűknek. A rendes tagoknak szabad bejárásuk van a palota minden kiállítására, játékaikra, a gimnasztikai terembe s a hangversenyekre (csütörtökönkint ingyenes hangversenyek vannak.); az intézet többi részébe — tekintettel főképpen az idegen látogatókra — mindig bizonyos mérsékelt belépti díj mellett lehet bejárni. Az intézet tagja lehet minden 16—26 éves ifjú; az idősebbek nem lehetnek tagok, a fiatalabbak pedig (13—16 évesek) az úgynevezett «fiatalok osztályába» (*junior section*) vétetnek fel, a hol megint más rendszabályok uralkodnak. Az idősebbek közül a férfiak évnegyedenként három shillinget, a nők másfél shillinget fizetnek, a kiskorúak pedig havonként négy pencet; ezért ingyen látogathatják a rendes kedvezményes intézményeken kívül a rajz- és gyorsírási tanfolyamokat, ezen kívül pedig hetenkint egyszer a számukra, választott szakmájuk szerint, berendezett előadásokat, valamint a szórakoztató estélyeket. A jelentkezők oly nagy számmal vannak a fiatalabbak közül, hogy a felvehetők számát kétezerre kellett korlátozni.

Igy tehát az első elv, a melyen a nép-palota működése nyugszik, abban rejlik, hogy a szegény népnél az intézet látogatása nem ingyen, hanem — jöllehet igen csekély — díj mellett van hozzáférhetővé téve. Angliában szabály, hogy minden hasonló czélú intézmény, kivéve néhány államit, mind bizonyos, kisebb összegű díj lefizetése mellett áll rendelkezésére a reá szorulóknak.

A nép-palotának első (1887—1888) évi működéséről szóló statisztikából meglehetősen hiú képet nyerhetünk ez intézményről. A statisztikai kimutatásban első helyen vannak felemlítve a mulatságok s ezek közt a zene. Minden héten kétszer, vasárnap és csütörtökön, hangverseny volt a királynői teremben, s azon a szegény nép mindig nagy számban jelent meg. A látogatók száma középátlátszával harmadfelezer volt, vagyis a terem mindkét meglét. Ezenkívül vasárnaponként orgona-hangversenyek is voltak, naponként kétszer, még pedig úgy rendezve, hogy

az orgona-hangversenyek ne essenek össze a templomi isteni tiszteletekkel, s hogy valamivel jókorabb kezdődjenek, mint mikor a korcsákat kinyitják.

A mulatságok közt második helyen állnak a különféle kiállítások. Volt az említett évben szárnyas állat, galamb-, virág-, vésnök-, ötvös-, macska-, munkás-, kép-, szám- és ló-kiállítás.

Összel nagy nép-ünnepély volt, a mely teljes hat hétig tartott; ez ünnepély is különféle kiállításokkal volt összekötve, azonkívül a nép-palota tagjaiból alakult zenekar hangversenyzett, a fiatalság tornászati mutatóvonalakkal mutatatta a közönséget. Az intézet minden épülete fel volt díszítve zászlókkal és tarka lampionokkal. E hat hét lefolyása alatt a nép-palotát nem kevesebb, mint háromezer ember látogatta meg, persze mérsékelt, féláras belépti díjak mellett.

A nép-palota mulattató intézményei közé tartozik az olvasó-terem és egy nagy fürdő-kád is, mely utóbbit gróf Rosberry építtette. Az olvasó-terem vasárnaponként van nyitva s a látogatók száma kivált az őszi hónapokban rendkívül nagy volt! Mint a világban mindenütt, úgy itt is leginkább a szépirodalmi műveket olvasgatták, ezek közt pedig Ensforth, Dickens, Braddon, Reed, és Jules Verne műveit. Ezeknek kívül a gyerekek számára is rendezgetnek különféle mulatságokat: báb-színházakat, Paprika Jancsikát, tudós kutyákat stb. mutogatnak nekik.

A nép-palota programjában a második helyen áll a gyermekeknek szakszerű, technikai oktatása. Az ezek számára berendezett iskolákban a gyermekeket a hajlamaiknak megfelelő szakmában rendszeresen oktatják, még pedig nemcsak a kézi ügyesség elsajátítására, hanem az elméleti ismeretek tekintetében is.

Az iskolának is már ez idő szerint négy osztálya van: 1. ács- és asztalos-osztály, 2. mechanikusok és gépészek osztálya, 3. lakatosok és ércművesek osztálya, 4. rajzoló osztálya. Az idén nyitják meg a vegytani osztályt.

A program harmadik helyén a tagok közti társasélet fejlesztése áll; erre a célra szolgálnak a klubok, mindenféle gyűlések, estélyek, ártatlan játékok, stb. A nép-palota tagjai mind jogosítva vannak arra, hogy a többféle klubok és egyetemek tagjaival megvalásztassanak. Ilyen klub és társaság ez idő szerint a nép-palotában 21 van: sakk-kör, szónoklati, önképző-kör, színi egyesület, irodalmi társaság, biliárd-klub, ökl-vívó kör, velocipéd-egylet, lapdázó-társaság, riket-játszó egylet, segélyző-kör, rajzoló egylet, gyorsírói kör, uszó-egylet ének-kör, közönséges zene-kar, fiatal leányok társalgási egylete, fényképesztési egylet, stb. Ezeknek kívül vannak alkalmasszerű estélyek, a minő volt a múlt évi január-havában egy tea-estély abból az alkalomból, hogy egyszerre ötszáz tagot vettek fel a nép-palotába, — sőt volt a múlt évben több táncos-estély is. A gyermekek számára London város egy közel fekvő rétét ajándékozott, hogy azok ott lapdázhassanak, karikázzanak stb.

Persze, bármily üdvös is a nép-palota intézménye, mégsem elegendő arra, hogy célját elérje, mert arra, hogy London összes szegényei részesülhessenek a nép-palotai intézmény jövedelmében, még legalább két, három palotára volna szükség.

Sz. E.

IRODALOM ÉS MŰVÉSZET.

A nagybesenyői Bessenyei család története. Irta és oklevél-tárral ellátta Széll Farkas. Bessenyei György és Pál arcképeivel és hasonmásokkal. Budapest, 1890. — Ily című munka került ki épen most a sajtó alól. Széll Farkas, ki maga is a Bessenyei-családból származik anyai ágon, kedvel és szorgalmasan foglalkozott Bessenyei György, utóbbi kora irodalmunk e vezérbajnokának őseivel, a legrégibb kortól, a XIII. század elejétől kezdve, egészen napjainkig. A történeti elbeszélés folyékonytűzűsége a kritikai érzék finomságával vegyít, egyszersmind adatainak újságát azoknak biztosságával, a mi ilyen munkának nem csekély érdeme. Lapunk más helyén bővebben szólunk a mű tárgyáról s képei közül is bemutatunk kettőt. A 304 lapra terjedő mű Dobrovsky és Franke budapesti könyvkereskedők bizonnyában jelent meg, s ára 3 frt.

Természettudományi olvasmányok jelentek meg az ifjúság számára. Szerkesztették Hankó Vilmos és

Szterényi Hugó, kiket a szerkesztésben több természet-tudományi iró támogatott. A terjedelmes könyv (nagy alaku 350 oldal) a természet világából, a tüneményekről, az állatvilágból, általában a természet köréből nyújt ismertető cikkeket; alkalmas ifjúsági olvasmányoknak, és arra, hogy iskolai jutalom-könyvül osztassák ki. Több kép is van benne, néhány ezeknek pedig Győrök Leo csinos inezialékkal látott el.

Közleményei természet-tudományi íróink dolgozataiból válogatvák. Fodor József a levegőről, Paszlavszky a magas hegyek életéről, Szily Kálmán: «Ha majd a község elfogy!», Herman Ottó a pók szövéséről, fonásáról és szerepéről a természet háztartásában, Lengyel Béla az anyag megmaradásáról, Entz Géza az állatok utjáról a természetben, Klupathy Jenő a légjárájáról, Örlény László a tenger mélységeinek életéről, Hankó Vilmos a mérgek használatáról, Szterényi Hugó a petróleumról és grafitról, a sárkányokról, ifj. Jankó János a bambuszról, Hankó Vilmos a cukorról és fűtőfűről szóló dolgozatai teszik a könyv tartalmát, mely az ifjúság ismereteinek gyarapítására törekszik. Ára 2 frt, s a Lampel-féle könyvkereskedésben rendelhető meg.

Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képből vállalt 110-ik füzeté jelent meg e hó 15-ikén. Ez a Magyarországot leíró második második kötetéből a 14-ik füzet. Ballagi Aladár folytatja és befejezi e füzetben a «Bihari síkság» élénk és jellemző leírását, kellő méltatva a Berettyó-mellé, a Sárreét, az Ecsedi-láp, a Hármaskörös természeti, néprajzi és történelmi nevezetességeit. A cikkekhez Kimmach László és Spányi tájképekkel rajzoltak, Feszty Árpád és Háy Gyula pedig épületek képeit. A képek ezek: A Sebes-Körös partja. Halászsatra indulás a cirrői réten. A szalontai csonka torony. A geszti kastély. A tamásdai templom maradványai. Mocsaras táj a Sárreten. A következő cikkek «A Hármasköröstől a Marosig» vezet. Ebben «Békas» cím alatt Zsilinszky Mihály Békesmegyét jellemzi, Márki Sándor pedig «Az aradi síkság» leírásához fog, melynek még folytatása következik. Az illusztrációkat Keleti Gusztáv (a Fehér-Körös töltései és a kisenői park), Jankó János (a gyulai vár, népmulatság Békas-Csabán), Háy Gyula (Békas-Csaba főtere, a színház, a kigyósi kastély), Jantyk Mátyas (vetés és boronálás) és Goró Lajos (árvisi menekülők a békési erdőben) készítették. A füzet ára 30 kr.

Az akadémia könyvkiadó-vállalata új (1890—2) ciklusából az 1890-re szóló illetményt sajtó alá adták. Ez évben — október végéig — négy kötet jelenik meg és pedig: Badics Ferenc «Fáy András életrajza» Egy kötet, mintegy negyven íven, Barthelémy-Saint-Hilaire; «A filozofia viszonya a tudományokhoz és a valláshoz». Fordította Péterfi Jenő s az eredetivel összehasonlítva Pauer Imre. Egy kötet, mintegy 15 íven. Rambaud: «Oroszország története». Fordította Lankó Albert s az eredetivel összehasonlítva Csiky Kálmán. Az éviadit 5 frt, és a költségdíjat 1 frt 60 kr. az akadémia kéri előzetesen beküldeni a főtájtáki hivatalnak.

Akadémiai értesítők. Az akadémia folyóiratának e havi száma a közgyűlési előadásokat tartalmazza: Eötvös Loránd megnyitó beszédét, Szily Kálmán főtájtáki jelentését, Beöthy Zoltóttól a «Horatius és Kánczy», Pulszky Ferencztől «A renaissance és Mátyas király» című értekezést. Aztán a májusi osztályülések tárgyainak kivonatos közlése, az akadémia támogatásával megjelenő folyóiratok szemléje, a jegyzőkönyvek, a kiadványok hirdetése sat. vannak még benne.

Akadémiai füzetek. A tud. akadémián tartott értekezésekből megjelentek Justinianus «omnem reipublicae» kezdetű rendelete a jogi oktatás tárgyában, adalékul a jogi oktatás történetéhez, Vécsy Tamástól; ára 60 kr. — Újabb hellén munkák és a hellén nyelvtanítás, dr. Téfi Iván értekezése; ára 60 kr.

Okmányok a Keleemesi Melcer-család levéltárából, a XIII—XV. századból, közli és kiadja Keleemesi Melcer István, a főrendiház tagja. A kötetben összesen 80 okirattal ismerkedhet meg a történelem fürkészője. A legrégibb okirat II. Endre királytól ered, 1232-ből, az utolsó pedig II. Ulászló idejéből való, 1499-ből. Melcer abból a dícséretes szempontból hozta nyilvánosságra nemzetiséget ezen okiratait, hogy a kutatók rendelkezésére legyen, kik a történelemnek nemcsak fénylő oldalait írják le, de a társadalom műveltségének időközönként különböző fokait s a szűkebb körben mozgó tevékeny nemzeti élet mozzanatait is kutadják. Gondosan szerkesztett tárgymutató igazt el az okiratokban előforduló személy- és helynevekhez.

Magyar közmondások könyve, válogatott magyar közmondások, példabeszédek, szólások, mondások betűrendes gyűjteménye, több forrás és számos munkatárs gyűjtése után szerkesztette és kiadja Sirisaka Andor. Megjelent Pécsen, a szerző kiadásában.

A közmondások, a példabeszédek, a népmesék, dalok mindig leghívebben tükrözik vissza egy-egy nép lelkületét, gondolkodását, nemzeti sajátosságát, viszonyait, képzelését, főleg pedig nyelvét. A nép e nyelvi kincseit gyűjtik is szorgalmasan. A magyar nép gazdag közmondásokban, melyekben az életigazságot a bőles tapasztalatot fejezi ki, meglepő rövidséggel, plasztikus képekben, elmés ötletekben, zamatos, erős nyelvén, mely példája lehet minden írónak, formában, szabotosságban, sőt ritmushoz is. Régibb, újabb íróink buzgólkodtak, hogy a magyar nép eszejárásának és nyelvi sajátosságának e kincstárát összegyűjtsék. Vannak is nagybecsű gyűjteményeink. Sirisaka szintén jó munkát teljesített, mert a népköltési gyűjtemések tetemesen gyarapodtak az utóbbi időben, s ezek mindenkit meggyőzhettek, hogy a példabeszédek és közmondások forrása még mindig élénken buzog, s az újabb viszonyok is megtalálják azokban kifejezőesőket, sokszor eredetiségben, sokszor pedig a más népekkel való sűrű érintkezésben. Sirisaka tetemesen gyarapította az eddigi gyűjteményeket, maga is gyűjtött, s számosakat kért föl gyűjtésre. Így nagy terjedelmű anyag fölött rendelkezett, melyet betűrendben állított össze, nem mellőzve természetesen az eddigi megjelent gyűjteményeket sem. A homályosabb értelmű példabeszédek vagy történeti és elmés célzások felvilágosításokkal is kíséri. Terjedelmese bevezetésben fejtegeti (Erdélyi, Ballagi, Szörényi és mások után) a közmondásokat, eredetüket, fejlődéseiket, szimbolikus s egyéb sajátosságukat. Feltünteti a közmondások irodalmát s életrajzi adatokat közöl az érdemes írókról, kik a népköltést és népköltést buvárolták. Végül pedig szemelvényeket az eddigi időben élt írók közmondás-gyűjteményeiből. Az egész könyv 270 oldalra terjed és ára 1 frt. Megrendelhető a szerzőnél Pécsen.

Politikai röpirat. Szentkirályi Albert képviselőtől «Néhány szó politikai helyzetünkről» cím alatt röpirat jelent meg, mely a Tisza lemondása után beállt helyzettel és a pártok állásával foglalkozik. Szentkirályi, noha maga is a függetlenségi párthoz tartozik, e párt állását nem helyesli; híve ugyan az önálló hadseregnek, külön vámtérületnek, magyar nemzeti banknak, de ezt az 1867-iki kiegyezési alapon óhajta létesíteni. A röpirat a függetlenségi pártban nagy feltűnést okozott, s az országgyűlési pártkör is tanácskozással tárgyavá tette, melyen éles hangok nyilvánultak ellene.

Folyóiratok. A «Természettudományi Közlöny» júniusi füzeté a szokásos apróbb rovatok közérdekű közleményeinek kívül most is többféle s változatos tartalmú cikket közöl: Újabb nézetek a Nap fizikai alkatáról (7 képpel), Ráth Arnoldtól. Az emlékszórok gondozása, Jakabffy Ferencztől. Jön a zivatar, Hegyfok Kabostól. A balogokról, dr. Csapodi Istvántól. Az olcsó szövetekről, dr. Asbóth Sándortól. Egy magyarországi geometra a XVI. században. Kropf Lajostól. A «Természettudományi füzetek» a délmagyarországi természet-tudományi társulat közlönye egész vastag kötetben jelent meg, gazdag tartalommal, mely tudományos irodalmunknak folytonos növekedéséről tanuskodik. — A «Philológiai Közlöny» júniusi-júliusi füzeté egyszerre került ki sajtó alól, számos szakdolgozattal. Ezek közt Heinrich Gusztáv a Petőfi költeményeinek új szövegkiadásáról, Baráth Ferenc pedig Petőfi újonnan felfedezett költeményeiről írnak. — A «Archaeologiai Értesítő» (szerkeszti Hampel József) közleményekben és rajzokban is változatos és nagyterjedelmű füzett adott ki júniusra. Hampel, a szerkesztő, az 1889-iki párisi világjáról közöl archaeologiai tanulmányokat, számos rajzzal; dr. Tischler Ottó a múzeumnak a vaskorból eredő zománcos ékszereket, Fröhlich Róbert alsó és felső Pannóniából való római fálratokat, Majláth Béla a nyitraeségi urnatemetőt, Némethy Lajos a budapest-bélvárosi templom renaissance-emlékeit ismerteti. Dr. Gyárfás Tihamér, dr. Szendrői János, Kövér Béla, Vécsy Viktor írtak még a tartalmak füzetbe. — A «Turul», a heraldikai társaság közlönyének új füzetében dr. Karácsonyi János az Árpád-házi második elágazásáról, Majláth Béla Liptó megyei régi törzsek családjairól cikkeknek, s ezenkívül több közlemény szól nemzetségek történelméről, család cízmekéről stb. — A «Művészeti Ipar»-ban, az iparművészeti társulat közlönyében, Diner József a Káráz-féle gyűjtemény kínai tárgyaira hívja föl a figyelmet, Radics Jenő az iparművészeti múzeum áveg és kódéneit ismerteti, Myskovszky Viktor régi könyvkötési emlékeket mutat be Bártáról. Általános érdekű Csehely Adolf közleménye: «A róza a magyar ornamentikában». Alföldi szűrókről, dohányzásokról vett képeket mutatja ki, mily szerepet játszik, s hogyan stilizálta a rózsát a magyar díszítő ípar.

Stanley könyve: «A legsötétebb Afrikában» egyszerre tizenegy nyelven jelenik meg a legközelebbi könyvben. A magyar fordítást Ráth Mór bocsátja közre, kihez Stanley néhány nap előtti levelet intézett, melyben a híres utazó kijelenti, hogy egyedül Ráth jogosult a magyar kiadásra.

Gyakorlati kísérletek a sörvőkötők kérdésének megoldására cím alatt Fischer Győző tájékoztató dolgozatot adott ki, mely a sörvőbajosok által használt szokott kötések készítéséről, használati módjait fejtegeti, s képeken is bemutatja. Ára 2 frt 40 kr.

Előfizetések. A tud. akadémián a Dora-díjjal kitüntetett pályaműre: «A gabona határidőszület, szerzője Kohn Dávid előfizetést hirdet 2 frt, mely összeg Pollák Illés ügyvédhez (Budapest, nagy-korona utca 34. szám) intézendő. Jegyzői irálytan című könyvre nyit előfizetést Kovács Gábor alibisi (Bihar-megye) községi jegyző; elméleti és gyakorlati utmutatást tartalmaz a községi és körjegyzői, segédjegyzők s vizsgára készülő jegyzőgyakornokok számára a helyes fogalmazásból. Ára 1 frt 20 kr. s az előfizetési pénzek Nagy-Várada, ifj. Berger Sámuel nyomdátulajdonoshoz küldendők. — Vitéz, kardbajvívás című könyvet ad ki a vívásról és a párbajról Murz F. százados a 39. sz. gyalogezredben. A szövegben fénykép után készült ábrák is lesznek tájékoztatók. Előfizetheti Debreczenben 2 frtjával. — Goldberger Miklós városi tanácsos Korponán lefordította magyarra Sládkovics tót költemék «Detvan» című nagyobb költeményét, melyre 1 frt-al lehet a fordítónál előfizetni. — Előfizetést hirdetnek még: Kompolthy Tivadar «Hangok a szélben» (ezem a tengeri dalok. (Veszprém, 1 frt.) Viharos (Görög Odón) «Az én fővárosom» című tárcza-dolgozatok. (Budapest, Révai-testvérek, egy frt.) Petrovics László, «A börtönből» ezim költeményekre, melyeket sajtóforgásba állt írt. (Czeg-lád, 30 kr.) Békefi (Szaller) István Elbeszélések. (Székesfehérvár, 1 frt.) Halási Antal «Röszlevek» költeményekre. (Szolnok, Fuchs Lipót könyvkereskedése, 60 kr.)

A színházak szünideje. A főváros nagy színházai augusztus közepéig már bezártak. A nemzeti színházban e hó 13-ikán volt az utolsó előadás, Csiky Gergely «Bozóti Márta» című drámája. Két hónapig a fővárosban most csak a szinkörökben van előadás, a városligetben és a Krisztina-városban. Az eddigi kellemetlen időben nem sok közönség nézte az előadásokat.

KÖZINTÉZETEK ÉS EGYLETEK.

A magyar tud. akadémia e hó 16-iki ülésén Than Károly elnökölt, s a napi rendet a harmadik osztály szaktudományi előadásai töltötték be.

Dr. Thanhoffner Lajos két anatomiai dolgozatot mutatott be. Dr. Réthy Mór matematikai dolgozatot adott elő. Than Károly pedig Liebermann Leóttól három vegytani dolgozatot. Ezenkívül több vendégtől: Dr. Schaffer Károlytól orvostani, dr. Asbóth Sándortól ásványtani, Vályi Gyulától matematikai dolgozatokat terjesztettek elő. — A nagy közönségre nézve általános érdekű volt dr. Högyes Endre jelentése a vezetések alatt álló budapesti Pasteur-intézetben két hónap alatt végzett beoltásokról. A Pasteur-intézetben a védőoltásokkal április hó 15-ikén kezdtek. Az első hónap 24, a második hónapban 80, összesen 104 egyén vetette magát alá az oltásoknak. Ezek közül 103 magyarországi, még pedig 32 megyének 67 helységéből, a 104 di morvaországi, kit Bécsből küldtek a Pasteur-intézetbe gyógyítás végett. E 104 egyén közül 92-öt 60 kutyá, 10-et 9 macska, egyet egy macska és egy ló mart meg. A maró állat veszett voltát állatorvosilag konstataáltak a legtöbb esetben. Csak alig van néhány olyan eset, melyben az állat veszettségét csak a marás körülményeiből lehetett megállapítani. Az első két hónapban 62 szenvedőn fejezték be az oltást. A gyógyítás eredményét véglegesen csak akkor lehet majd megállapítani, midőn valamennyiokról az októberi ülésen jelentést tesz. Ez idő szerint annyit mondhat, hogy az orvosoltak közül idáig még egyen sem tört ki a veszettség, míg az ugyanez időközben veszett eb által megmart, de védőtátságban nem részesültek közül ötről jutott az intézethez tudósítás, hogy kitört rajtuk a veszettség. A vagyonlatlan veszett embartak számára az ingyen utazás és a gyógyítás ideje alatt az ingyen időzés a helygő kormányzat részéről szabályrendeletileg van biztosítva. A védőoltásokra jelentkezettek nagy száma azt mutatja, hogy az anti-rabikus védőoltások életheleptetésére nálunk valójában országoszerű közönségesletnek felelt meg. — Högyes élénken megjelent.

A Kisfaludy-társaság e hó 18-ikán utolsó ülését tartotta a szünetek előtt, Gyulai Pál elnökölte alatt.

A titkári jelentés szerint a társaság által mult évben drámai fordításokra kitűzött pályázatán megdícsért «Rain» (Byron drámai költeménye) fordítás Győry Ilonától, néhai Győry Vilmos leányától való. Első felolvasó Heinrich Gusztáv volt, ki «A német végzet-tragédia kezdeteiről» olvasott fel

tanulmányt. Az első német végzet-tragédia, mely e nevet minden kétségen felül megérdemli, mely színre is került és döntő befolyással volt e sajátos drámai fajnak alakulására és fejlődésére, a Werner Zakariás egy felvonásos tragédiája: «Február 24-ike» (1809.). Az irodalom történetéről legtöbbje azt állítja, hogy e darab Schiller «Messinai arjának» (1803) hatására jött létre s azért rendszerint Schillert vádolják a végzet-tragédiának megalapításával. Heinrich tanulmányának főcélja e nézet megerősítése, főeredménye, hogy a végzet szerepét nem Schiller vitte be a német drámába, s hogy a német végzet-tragédiák hosszu sora nem a legnagyobb német dráma köztülműlt indult ki. Csiky Gergely olvasott föl meg legújabb darabjából «A nagyra-temetből» két jelenetet, melyet a hallgatóság zajos tapsal jutalmazott.

A néprajzi társaság e hó 14-ikén a szünetek előtt utolsó ülésre gyűlt össze Hunfalvy Pál elnökölte alatt.

Dr. Patrubány Lukács, az örmény szakosztály képviselője, tett jelentést Aliáné Lov örmény etnografus velenzei jubileumáról, melyre a magyar nagytársulat is küldött magyar babérkoszorút. Utána dr. Kunoss Ignác jelentése következett kizásiai tanulmányutjáról. Ismertette a félvad zsebek népet, mely nyelvre török, de az iszlámot csak névleg ismeri, népaluk meglepően hasonlít a magyarhoz, valamint akárhány magyar eredetű családi névvel találkozott s a köztük mai napig fennmaradt magyar legendákról jövőre fog értekezni. Utána dr. Versényi György érkezett a magyar bányászok «bányarémjéről», melyet bányai pásztornak, kapnyinak nevez a babonás bányász, a ki az emberek iránt jó indulattal viseltetik, a jókat megjutalmazza, a kápszikat megbünteti. Végül Baróti István ismertette a III. Károly alatt történt bányái német telepítés történetét s Thury József Halas város kunszajta népének viszonyait, szokásait, melyről nagyobb tanulmányt írt.

MI UJSÁG?

A királyt e hó 21-én várják vissza Budapestre, Bécsből, hová ő felsége Mária Valeria és Margit főhercegnők ünnepélyes trónlemondására utazott a mult hét végén. Junius 22-ikén és 24-ikén udvari ebédek lesznek, melyekre a delegációk tagjai hivatalosak.

A királyi palota tervezett új építése szükségessé teszi, hogy a budai várnak krisztinavárosi részén a bástyákat lebontás, s közvetlenül a palotához vezető utakat készítsenek. Az Attila és Logodutyak kis házaiból már többet lebontottak, és még többre vár a lebontás. A szabadon álló utvonalon a csatornázást megkezdették, s hozzáfogtak az első bástyafalak elpusztításához. Ezek a falak nevezetesen arról, hogy Budavár ostroma alkalmával a Naphegyen elhelyezett honvédségük itt lőtték a legnagyobb részt. Az abszolutizmus idejében kitatarozták ezeket a falakat s most a kőmíves-csákány rontja le az egykori vár maradványait.

Honvédségség a királyi palota előtt. A budai királyi palota előtt eddig hadseregbeli katonák teljesítették az őrséget. Ezentul a honvédek is kivonulnak őrségre. A király ugyanis e hó 14-ikén a katonai szemle alatt az első honvéd ezred felzászlóaljáról nagy elismeréssel nyilatkozott. A király ez alkalommal, híre szerint, a következőket is mondta: «Elvárom, hogy ezentul, a mennyiben a szolgálati viszonyok megengedik, a honvédség is állítson díszőrséget budavári palotához». Az első honvéd-díszőrség — már e hó 23-án foglalja el helyét a királyi palota előtt.

Az «Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képből» című néprajzi nagy vállalat ügyében e hó 14-ikén delútan a képviselőház elnöki szobájában tanácskozás volt.

Ez értekezleten részt vettek: Szűgyény László külügyminiszteriumi I. osztályfőnök, e vállalat utcai palotájában legyező-kiállítás rendez s most kibocsátott felhívásban kéri a régibb vagy újabb keletű s a mellett művészileg becses legyezők tulajdonosait, valamint hazai művészeinket és műpárosainkat a tulajdonukban levő vagy az általuk készített legyezők átengedésére. A kiállításra szánt legyezők ez évi december hó 15-ikéig bejelentendők és legkésőbb december hó 20-áig beküldendők a kőr titkári hivatalához (múcsarok, Andrássy-ut 69 sz.). A bejelentésnél kéri a legyezők lekelezési idejének, eredetének s biztosítási árának megemlítését.

A jövő évi népszámlálás. Az 1891-ik év első napján népszámlálás lesz Magyarországon. A belügyminiszter most elrendelte, hogy a házak számolását az ország összes városában és községeiben egészítsék ki, vagy a hol még eddig a házak egyáltalán

kerül a sor. Ugy a bécsi, mint a magyar szerkesztő-ség azon óhajának adott kifejezést, hogy a munka megjelenése gyorsítsassék, a mit évenként néhány kettős füzet kiadásával lehetne elérni. Az értekezlet helyeselte az erre vonatkozó indítványt, a mely legközelebb a vállalat igazgató tanácsa elé fog terjesztetni elődöntés végett. Az igazgató-tanács valószínűleg július hó elején tartandó ülésén fog ez ügyben tanácskozni, a melyen maga a vállalat védnökök, Stefánia özvegy trónörökösné főhercegnasszony elnököl.

Csillagvizsgáló intézet a Gellért-hegyen. A tud. akadémia természet-tudományi és matematikai osztályában Szabó József osztálytitkár szóba hozta a czitadella katonai jellegének megszüntetéséről elterjedt híreket és azt indítványozta, hogy az osztály tegyen lépéseket az iránt, hogy a Gellért-hegy e pontján, hol 1849-ig az egyetemi csillagvizsgáló volt, országos csillagvizsgáló, vagy hasonló tudományos observatorium állítsassék fel. Az osztály egyhangulag elfogadta az indítványt, s az akadémia elnökének elnökölte alatt bizottságot küld ki, melynek feladata, hogy figyelemmel kísérve az ügy további mozzanatait, annak idejében tegyen jelentést és javaslatot.

Kinevezés. A belügyminiszterium kebelében megüresedett közegészségügyi felügyelői állásra dr. Téry Odón orvosudor és belügyminiszteri fogalmazó nevezetett ki.

A műkedvelő fényképezők kiállítása. Az amatőr-fotográfiai kiállítás jürje e hó 16-ikén ítélte oda a jutalmakat, s a kiállítást bezárták.

A jury a Mária-Terézia főhercegnő által alapított három aranyérmét Forgách István grófnak, Kemény Ferencz dr. tanárnak és Machacek Antal zenetanárnak ítélte oda, a bécsi amatőr-fotográfiai klub arany Daguerre-érmét Molnár Nándor dr. gyógyszerész, ezüst érmét Rakovszky Géza dr. orsz. képviselő, bronzérmét pedig Gubics János nyerte el. Ezenkívül a jury oda ítélte a Kárpát-egységet budapesti osztályának, mint a kiállítás rendezőjének, érmeiből magyar kiállítások 15 aranyozott érmét, 22 ezüstérmét, 20 bronzérmét és 10 elismerő oklevelet; a bécsi amatőr-fotográfiai klub tagjainak és külföldi kiállítások 27 aranyérmét, 10 ezüstérmét és 5 bronzérmét. A bécsi klubot, mint testületet, az összkállításért aranyérmével tüntette ki. Aranyérmeket nyertek a magyar kiállítás közzül: Esterházy Károly gróf, Zichy Agostonné, és Zichy Józsefné grófnők, Wimpfen Sigfrid gr., Schaffarzik Ferencz dr., Haladás Gyula, Pécseh Imre, Schmidt Sándor, Krausz Jakab, Pátho Emma, Pantocsek József, Asbóth Kamill, id. Divald Károly és a Calde-roni és társa cég. A külföldiak közül a Bohus-díjat Krausz Jakab, világiós néptanító és Pasquali János, a Rakovszky-díjat Machacek Antal, a Calde-roni-díjat Schmidt Sándor dr., az Eisenach és Wacht-díjat Leyritz Árpád, a Schippány-díjat Molnár Nándor dr. és végül a Türköl és Schlesinger-díjat Rossi Nándor nyerte el.

Festőkönk műveinek kiállítása. A Lotz Károly festőművész vezetése alatt álló magyar kir. női festőtanfolyam igazgatósága a növendékek műveiből kiállítást rendez az intézet helyiségeiben (II. ker. várkertbázár). A kiállítás e hó 21-ikén nyílik meg és 26-ig marad nyitva. A közönség naponként délelőtt 9 órától 1-ig és délután 3-tól 5 óráig tekintheti meg a kiállított festményeket.

Az Arany-szobor elkészítésén szorgalmasan dolgozik Strobl Alajos. Ujabbán az az eszme merült föl, hogy Arany úl alakját nem volna-e előnyös márványból faragni, s csak a mellékalakok lennének bronzból. Az első kérdés azonban, hogy a márvány, a mi nagyon változatos időjárásnak mellett, nem volna-e nagyon is ideiglenes. A második pedig az, hogy a márvány- és bronzalakok ugyanazon szoborművön nem zavarnak-e egy monumentálisnak tervezett szobor komoly hatását.

Legyező-kiállítás a fővárosban. A műbarátok köre 1891. január hó 5-től február hó 15-ig Budapestben özv. Károlyi Alajosné grófnő múzeum-utcai palotájában legyező-kiállítás rendez s most kibocsátott felhívásban kéri a régibb vagy újabb keletű s a mellett művészileg becses legyezők tulajdonosait, valamint hazai művészeinket és műpárosainkat a tulajdonukban levő vagy az általuk készített legyezők átengedésére. A kiállításra szánt legyezők ez évi december hó 15-ikéig bejelentendők és legkésőbb december hó 20-áig beküldendők a kőr titkári hivatalához (múcsarok, Andrássy-ut 69 sz.). A bejelentésnél kéri a legyezők lekelezési idejének, eredetének s biztosítási árának megemlítését.

A jövő évi népszámlálás. Az 1891-ik év első napján népszámlálás lesz Magyarországon. A belügyminiszter most elrendelte, hogy a házak számolását az ország összes városában és községeiben egészítsék ki, vagy a hol még eddig a házak egyáltalán

parton. — Miramare. — Itanon. — A. S. ...

50 év óta sikerrel használtatik!
Szeptist és májfoltokat, valamint az összes bőrtisztítószereket el-
távolítja jótállás mellett a **Spitzer-féle seplő** s májfolto elleni
arczkenőcs s **Salvator-szappan**
valódi minőségben egyedül csak a 115 év óta fennálló **Salvator-
gyógyszertárban Eszéken, felsőváros Dienes J. G.-nél**
kapható. Hatása előmozdítja, a Spitzer-féle salakos mosdóvíz
használatát által, 1 üveg ára 50 kr. Ajánlom makacsabb bőrtisz-
títószereknél a **Miloz-arczkenőcsöt**, 1 tégely ára 60 kr. —
Kitűnő lyoni risspor 1 doboz 1 frt, kis doboz 50 kr., 1 tégely
Spitzer-kenőcs 35 kr., 1 darab **Salvator-szappan** 50 kr.
Mintán többféle utánzások léteznek, a Spitzer és Miloz kenőcs-
hez használandó szappanba saját cégem be van nyomva és csak
ezen cégemmel ellátott **«Salvator» szappan** tekinthető valódinak.
A Spitzer-kenőcs fölöden pedig a **Salvator-fej** domboru nyomában
v. n. feltüntetve. — Raktár Budapest **Török József** gyógyszer-
tárban, király-utca 12. szám. Postai megrendelések utánvétel
mellett azonnal eszközöltenek.

Elismerő levél.

Győr (Torontól m.) 1889. júl. 6.
Tisztelt uram! A múlt hóban küldött 3 adag seplőkenőccsel
stb. nagyon meg vagyok elégedve. En ugyanis már 18 éve, hogy
ezen kitűnő hatású arczkenőcsöt ontól a legnagyobb megelége-
déssel veszem és biztoitom, hogy megrendelői száma szépen
gyarapodott általam és fog is. Ugyisint most is kérek 6 tégely
seplő elleni arczkenőcsöt egy barátom számára. Üdvözléssel
Várkonyi Sándorné.

A «Franklin-Társulat kiadásában Budapestben megjelent és
minden könyvtárnál kapható:

A francia rémuralom története.

A legújabb források felhasználásával.

Irta

Várnai Sándor.

Képekkel. — Ára füzve 1 frt 60 kr.

Tartalom: Előszó. — A nemzetgyűlés megnyitása. —
A Bastille bevétel. — A király Párisban. — A királyi család
szökése. — A hadüzenet. — Junius 20. — A marseille-iek
Párisban. — A királyság utolsó napja. — Új emberek. —
Szeptember 2-ika. — A konvent. — A Temple. — A király-
dráma. — A jakobinus-programm. — A girondisták. —
Corday Sarolta. — A fogoly királyné. — Mária Antoinette
pöre. — Mária Antoinette a vépadon. — A girondisták
pöre és halála. — A «Terreur». — A vértörvényszék.
Danton és társai. — Egy magyar áldozat. — Robespierre
bukása. — Függelék. — A dauphin legendája.

Dr. BORSODI MIKSA.

Gyógynövények gazdák használatára.

Ára füzve 50 kr.

A **Franklin-Társulat** kiadásában Budapestben megjelent és minden könyv
kereskedésben kapható:

Az egyévi önkéntes

a közös hadseregben és a magyar kir. honvédségben.

Kézikönyv

EGYÉVI ÖNKÉNTES-JELÖLTEK,

továbbá

papnövendékek, tanítójelöltek, öröklött mezei
gazdaságok birtokosai, családfenntartók és a
hatóságok számára.

Az új véderő-törvény (1889. VI. t. cz.) alapján

HITELES FORRASOKBÓL

(törvényekből, rendeletekből, szabályzatokból és utasításokból)

szerkeszté

KACZIÁNY GEZA

magyar kir. sz. k. v. honvédhadnagy.

Irállymintákkal. — Harmadik teljesen átdolgozott és telemesen bővített kiadás.

A teljes munka ára egy kötetben füzve 1 frt 20 kr.

Külön: I. füzet, 80 kr. — II. füzet (vége), 40 kr.

=LÁTCSÓ=

A legelőnyösebb és legjobb valamennyi kettős tábori látcső közül a mi, újonnan
javított **látcsőnk (Distanzglas).**

Ezen eszköz tiszta, színnélküli, 43 mm objektív-átmérővel; minden szemre alkal-
mas, még a legmesszibb távolságot is, tökéletes élességgel és tisztán mutatja; s
katonai egyéneknek, valamint utazás- vagy színi előadásra egyaránt kitűnő. —
E látcső 8 üveggel bir, 4-szeres nagyítással, compasz és borszikkal közvetlenül
az eszközön, valamint szállárd börtökkel s szíjjal; dbonkint 9 frt vám- és viteldij-mentesen. 4193

Távcsők

Árak utolérhetlenül alacsonyak!

Szállítás csak utánvét vagy az összeg előleges beküldése mellett.

Sedelmaier & Schultz, Optische Anstalt, München, 17 Theatinerstrasse 17.

Legnagyobb raktár látcső- és készítményekből, Münchenben.

Az kétségtelen, hogy gyakran egészen egy-
szerű, könnyen beszerezhető házi-
segélyt gyors gyógyulást szerzett. „A Beteg-
barát” című kis íratban még bizonyítékokat
is találunk arra nézve, hogy még hosszas,
reménytelennek nevezett esetekben is, gyógyu-
lás állott be. Minden betegnek el kellene
olvasni azon könyvet; Richter kiadóintézete
Lipcsében ingyen megküldi.

TERMÉSZETES

BILINI SAVANYUVÍZ

Legkiválóbb képviselője az
alkalikus savanyuvizeknek!

(33,639 szénasv. natron 10,000 részben) mint gyógyforrás
évenként növeli elismert jó hírnevét, s azonkívül a leg-
kitűnőbb ártal-
matlan *regén ható*
szerűbb módon és már egyszeri használat mellett teljesen
megbízhatóan és kifogástalanul ugyanazon fénylő *szőke*.
barna vagy fekete természetes színt adja vissza, mely-
lyel az öszülés előtt bírt és mely aztán, sem szappannal,
sem gőzfürdőben többé le nem megy. Ára 2 forint 50 kr.

Edeskuty L. kában a nyári
hónapokban *posharszámra* is kapható.

Pastilles digestives de Bilin
(Bilini emésztési cukorkák) biztos
szer mindennemű emésztési zava-
rok ellen, mindig friss minőségben van készletben
a főraktárban 4184

ÉDESKUTY L. os. és kir. és szerb
k. udv. szállítónál
Budapest, Erzsébet-tér 8.

Kapható azonkívül minden gyógyszerárban, fűszerkereske-
desben, szállodában és vendéglőben. **Pastilles de Bilin**
a legtöbb gyógyszerárban és gyógyszerár kereskedésben.

Hirdetések felvételnek a
kiadóhivatalban, Buda-
pesten, IV. k., egyetem-
utca 4-dik szám alatt.

A «Franklin-Társulat» kiadásában Budapestben megjelent és minden könyvtárnál kapható:

ÁZSIA ÉS EURÓPA KÖRÜLHAJÓZÁSA A VÉGÉN.

Báró Nordenskiöld Adolf Eriktől.

Átdolgozta

VARGA OTTÓ

tanár.

Nordenskiöld aczélmetszetű arcképével.

Képekkel és térképpel.

Ára vászonkötésben 2 forint.

26. SZÁM. 1890.

BUDAPEST JUNIUS 29.

XXXVII. ÉVFOLYAM.

Előfizetési feltételek: VASÁRNAPI UJSÁG és 1 egész évre 12 frt
POLITIKAI UJDONSÁGOK együtt: 1 fél évre — 6 *

Csepán VASÁRNAPI UJSÁG egész évre 8 frt
1 fél évre — 4 *

Csepán a POLITIKAI UJDONSÁGOK egész évre 6 frt
1 fél évre — 3 *

Külföldi előfizetésekre a postai
meghatározott viteldij is eszandandó

SZABADSÁGHARCUNK EMLÉKEIBŐL.

GRÓF LEININGEN-WESTERBURG KÁROLY.

(1819—1848.)

A XI. és XII. század német dinasztái közül a
Leiningen-családnak mindenkor kiváló szerep
jutott. A hercegi ág közeli rokonságban lévő

GR. LEININGEN KÁROLY.

Barabás Miklós 1844. évi aquarell festménye.
(A honvéd-tábornoki egyenruha későbbi átfestése.)

a Szász-Koburg-Gotha családdal, annak révén a
mostani angol uralkodó királynővel sósorsági
viszonyban áll.

* Ez év kezdetén Damjanics János 1848/9-iki hon-
véd tábornoknak s az aradi vértanúk egyikének 1847-iki
arcképét közölve, ígéretet tettünk, hogy szabadság-
harcunknak és főbb szereplőinek a nagy közönség
előtt eddig még ismeretlen hasonló reliquiát, melyek-
nek tudomására jutnunk sikerült, be fogjuk mutatni.
Ez ígéretnek teszünk eleget, midőn gróf Leiningen-
Westerburg Károly honvéd tábornoknak arcképét szin-
tén bemutatjuk, és pedig kettőt. Egyik honvéd tábornoki
egyenruhában, mellén érdemrenddel tünteti föl a hős
vezért. Am ez az egyenruha később lett a képre festve,

Gróf Leiningen-Westerburg Károly honvéd-
tábornok, Leiningen-Westerburg Lajos Frigyes
Keresztély gróf legidőse fia, 1819 ápril 11-én
Ilbenstadt nevű városban (Hessen-Darmstadt
nagyhercegségben) született és a család hagyó-
mányos hivatását követendő, tisztán katonai
neveltetésben részesült, két fiatalabb fivérével
együtt. Atyjának 1839-ben bekövetkezett halála
után a többi rokonok azt kívánták, hogy gr. Lei-
ningen Károly porosz hadiszolgálatba lépjen,
mit azonban nagybátyja, gr. Leiningen Ke-
resztély Ferencz, ki már akkor osztrák törzstiszt
volt, teljes befolyásával megátoltni iparkodott,
s így mind a három testvér csakugyan az osztrák
seregbe jutott. És pedig Károly a 31-ik,
Viktor a 32-ik gyalog-, Lajos pedig az 5-ik ver-
tes-ezredbe lépett.

Károly gróf 1847-ben, mint másodosztályú
százados, németországi rokonainál szabadságon
volt, s midőn 1848-ban Temesvártól kekvő ez-
redéhez visszatért, magyar néje, Szisziányi Eliz
és sógora, Rohonczy Lipót, biztatásai folytán
a honvéd seregbe lépett.

Az ezredet, melynek felsőbb parancs következ-
tében Magyarországra kellett jönnie, Leiningen
Károly nagybátyja, Keresztély Ferencz (szül.
1812, + 1856) Lembergől Temesvárra vezette,
hol az még az ostrom alatt is ott maradt. Mind-
ezek dacára Leiningen Károly föltétlen híve
maradt az általa oly őszintén és melegen fel-
karolt ügynek s nagybátyja abbéli kívánságát,
hogy ezredjéhez ismét bevonuljon, határozottan
visszautasította. Családja hagyományos bátor-
ságát és hidegvértségét Leiningen Károlyban
minden alkalommal nagy mérvben fel lehetett
ismerni. Katonái a rajongásig szerették, a mit a
czibakházi támadás alkalmával fényesen be is
bizonyítottak. Ugyanis a harmadik honvéd zászló-
aljat Leiningen Czibakháznál személyesen ve-
zette rohamra. A csata zajában Leiningen nem
vette észre, hogy csapattja tőle nagyon is elmaradt
és midőn csapattjához vissza akart térni, az
osztrákok elfogták. A vezénylő tiszt — ki most
is él, a miért nevét ezúttal elhallgatjuk, — Leinin-

GR. LEININGEN KÁROLY VADÁSZRUHÁBAN.

Heinz 1847. évi olajfestménye.

a lovagias férfiú szívalral és üléssel kínálta meg
az előtte ájuldozó osztrák tisztet.

Leiningen az egész hadjárat alatt mindig a
legválságosabb akciókban lépett előtérbe. Soha
sem habozott, soha sem késett és soha sem hát-
ralt a tülerő előtt. Görgeynek föltétlen híve volt,
ki benne az oroszán bátorságú, lovagias katonát
és ügyes vezért becsülte. Családi összeköttetés-
nél fogva több oldalról ismételt el akarták a
nemzet ügyétől tántortítani, de Leiningen hatá-
rozottan és büszkén azzal válaszolt, hogy soha